

PhDr. Tomáš Nahodil
Policejní akademie České republiky v Praze
student doktorského studijního programu

Využití modu operandi a signatury pachatele k psychologické analýze případu při vyšetřování sexuálního násilí, páchaného na dospělých ženských obětech

Úvod

Nedílnou součástí procesu vyšetřování každé trestné činnosti je posouzení jednání pachatele během přípravy trestného činu, jeho realizaci a následném utajení, které si pachatel navykl při páchaní trestného činu užívat, a které ve svém souhrnu vytvářejí jeho individuální způsob páchaní a utajování trestného činu neboli tzv. modus operandi. Takovýto navyklý způsob jednání pachatele představuje při vyšetřování sexuálního násilí významný aspekt, který nabývá na důležitosti zejména při vyšetřování opakované trestné činnosti recidivujících pachatelů, či trestné činnosti sériové. Posouzení charakteristických znaků modu operandi a personalizace pachatele, zejména pak jeho signatury, mohou značnou měrou přispět k zařazení jednotlivých trestných činů do série a přisoudit je témuž pachateli, a v některých případech může i významnou měrou přispět k správnému zaměření směru vyšetřování a odhalení totožnosti pachatele. V tomto ohledu tvoří nedocenitelný podklad pro tvorbu vyšetřovacích verzí v podobě psychologické analýzy případu.

Cílem tohoto příspěvku je pak přiblížit určité typické charakteristiky způsobu spáchání útočného sexuálního násilí, páchaného na pachateli neznámých ženských obětech, které můžeme v určité podobě a míře pozorovat u každého takového útoku, a jejichž znalost představuje základní předpoklad pro psychologickou analýzu případu a tvorbu psychologického profilu neznámého pachatele.

V souvislosti s daným tématem provedl autor článku v rámci výzkumného projektu analýzu souboru 35 vyšetřovacích spisů, zahrnujících celkem 33 případů sexuálních vražd, z nichž 22 případů tvořily dokonané vraždy, 10 případů pokusy vraždy a v 1 případě její příprava. Dalších 82 případů z výzkumného souboru připadalo na útočná znásilnění, z nichž 62 případů tvořila dokonaná znásilnění a 20 případů pokus znásilnění. Krom toho byly ve výzkumném souboru obsaženy 3 případy pohlavního zneužívání, 4 případy sexuálně motivovaného vydírání, 5 případů omezování osobní svobody a 2 případy výtržnictví. Uvedené skutky byly pak spáchány celkem 33 pachateli sexuálního násilí na 99 obětech.

Empirický výzkum probíhal postupně v 6 na sebe navazujících a vzájemně propojených etapách. V **1. etapě** výzkumu byla nashromážděna dostupná tuzemská a zahraniční odborná literatura, která posloužila pro zpracování teoretického rámce provedeného empirického výzkumu. V následné **2. etapě** pak byl pro účely empirického zkoumání zpracován záznamový arch pro analýzu vyšetřovacích spisů, který představuje základní podklad pro obsahovou analýzu těchto spisů, nashromážděných v následné etapě zpracování výzkumného projektu. Ve **3. etapě**

výzkumu byl nashromážděn soubor 35 vyšetřovacích spisů. Při výběru spisových materiálů pro výzkumný soubor, bylo přitom zvoleno jako výchozí kritérium stádium objasnění případu a vzájemný vztah pachatele a oběti trestného činu. V následné **4. etapě** výzkumu byl ke každému vyšetřovacímu spisu z výzkumného souboru vypracován pomocí obsahové analýzy dokumentu příslušný záznamový arch, jako výchozí podklad pro následné zkoumání. Záznamové archy byly zpracovány ke každému zkoumanému spisovému materiálu samostatně v rozsahu, odpovídajícímu počtu zkoumaných sexuálních útoků. V navazující **5. etapě** pak byly výstupy záznamových archů posléze převedeny do souborných tabulek, shrnujících zjištěná data, ze kterých byla následně sestavena přehledová tabulka, obsahující numerické shrnutí sledovaných proměnných dle vymezených výzkumných podsouborů. Během poslední **6. etapě** výzkumu byly následně zpracovány a vyhodnoceny výsledky provedeného výzkumu se zhodnocením předpokládaných výsledků výzkumného projektu.

Způsob páčání násilných sexuálních deliktů

Při páčání útočného sexuálního násilí pachatel zpravidla začíná útok fází vyhledávání a výběru oběti, po kterém následuje fáze přiblížení k oběti a stádium získání kontroly nad obětí, následované vlastním realizováním sexuálního útoku. Poslední etapu pak představuje ukončení útoku a nakládání s tělem oběti. V některých případech se rozhodnutí spáchat trestný čin může objevit okamžitě bez předchozího plánování a jednotlivá stadia tak mohou splývat, jindy může být naopak produktem pečlivého plánování a úvah a jako samostatné stádium se zde může vyskytnout i fáze plánování či agresivně fantazijních představ pachatele.

Vyhledávání a výběr oběti

Vlastnímu útočnému jednání předchází relativně samostatná fáze hledání a výběru oběti, jejíž součástí může být bezcílné bloumání a následné sledování vytypované oběti, které volně přechází v přiblížení k oběti a jejímu opanování. Během této fáze násilník posuzuje potenciální oběti s ohledem na jejich fyzické a duševní vlastnosti, případnou úroveň intoxikace či schopnost obrany ve snaze odhadnout pravděpodobnost úspěchu napadení. Současně na základě faktorů, jako je odlehlost, možnosti přístupu a únikových cest, pravděpodobnost přítomnosti svědků a jeho vyrušení či zadržení, zvažuje a vybírá místo pro útok.¹ V této fázi pachatel potkává oběť, která se mu jeví jako vhodná, a na vhodném místě na ni zaútočí. Pachatel dlouhodobě plánující útok ve své fantazii má vždy jasný psychický obraz ideální oběti, nicméně jeho skutečná oběť se těmto ideálním představám blíží jen vzácně. Důvodem je opatrnost při hledání oběti a snaha minimalizovat riziko odhalení, nebo naopak silné až nutkové puzení k násilí, vedoucí k postupnému opuštění ideálního obrazu oběti a útoku na oběť, která je dostupná.

V našem výzkumném souboru byl náhodný výběr oběti bez předchozího vyhledávání zjištěn u 40 případů, náhodný výběr s předchozím vyhledáváním byl zjištěn u 44 případů, cílené vyhledávání konkrétního typu oběti se vyskytlo v 6 případech a v 8 případech šlo o cílený útok na předem vytypovanou oběť. Předchozí vyhledávání obětí se v nepoměrně vyšším počtu vyskytlo u pachatelů, páčajících

¹ TURVEY, Brent. E. and John O. SAVINO. *Rape investigation handbook*. 2. ed. San Diego: Academic Press, 2011, s. 406. ISBN 978-0-12-386029-3.

trestnou činnost opakovaně či sériově, kde byla tato forma vyhledávání oběti zjištěna u 41 případů bez konkrétního typu oběti, u 5 případů s vyhledáváním konkrétního typu oběti a u 4 případů s cíleným útokem na předem vytipovanou oběť. Předchozí sledování oběti, včetně krátkodobého sledování těsně před činem, bylo zjištěno u 3 případů útočných znásilnění, 3 případů sexuálních vražd, 15 případů sériových znásilnění, 23 případů sériových vražd, kde však zahrnovala jak oběti vražd, tak i neletálních sexuálních útoků, a 5 případů sériových sexuálních útoků.

Na základě způsobu vyhledávání oběti můžeme rozlišovat několik typů pachatelů. Prvním je **lovec** (hunter), který se vydává cíleně na určité místo, aby zde vyhledal vhodnou oběť, zpravidla toto vyhledávání začne v místě svého bydliště. Dalším typem je **pytlák** (poacher), který se rovněž vydává cíleně do určitého místa, aby zde vyhledal oběť, avšak toto jednání začíná v jiné oblasti, než je jeho bydliště, nebo za účelem vyhledávání oběti cestuje do jiného místa. Třetím typem je **rybář** (troller), který se seznamuje s obětí příležitostně v době, kdy se zabývá jinými, nepredátorskými aktivitami. Posledním typem je pak **lovec do pastí** či **zálesák** (trapper), který vyhledává zaměstnání, postavení nebo vytváří situaci, jež mu dovolí setkat se s obětí v oblasti, kterou má pod svou kontrolou.

Způsob přiblížení pachatele k oběti

Pachatel obecně volí metodu přístupu, o které věří, že bude k ovládnutí oběti nejúspěšnější. Tři nejběžnější způsoby přístupu pachatelů sexuálních útoků k oběti jsou závislé na jejich osobnosti, a tvoří je **podvodný přístup** (con approach), **bleskový útok** (blitz approach) a **překvapivý přístup** (surprise approach). Podle způsobu vlastního vedení útoku pak můžeme mezi pachateli rozlišit typ **dravce** (raptor), který zaútočí na oběť okamžitě při setkání bez předchozího navázání kontaktu, typ **stopaře** (stalker), který oběť nejprve sleduje a teprve pak na ni zaútočí na vhodném místě a typ **útočníka** (ambusher), který na oběť zaútočí po předchozím kontaktu, jakmile ji vyláká do místa, které sám kontroluje.

Jako způsob přiblížení k oběti zvolili pachatelé z výzkumného souboru v 27 případech podvodný přístup, v dalších 37 případech zvolil pachatel přístup překvapivý a v 35 případech pak přístup bleskový. Bleskový přístup se poměrně nejčastěji vyskytoval u pachatelů sériových znásilnění, kde si tento přístup zvolilo 19 pachatelů, bleskový přístup byl nejčastěji zvolen pachateli sériových vražd, kde si jej rovněž zvolilo 19 pachatel. Podvodný přístup byl co do počtu nejčastější u pachatelů sériových znásilnění, kde si jej zvolilo 13 pachatelů, ve vztahu k počtu pachatelů byl pak nejčastější u pachatelů znásilnění, kde si jej z celkového počtu zvolilo 6 pachatelů.

Podvodný přístup

Při podvodném přístupu využívá pachatel lstivého napadení, během kterého otevřeně přistupuje k oběti pomocí nějakého druhu lsti nebo triku, aby si získal její důvěru nebo snížil její ostražitost. Tento typ pachatele je obvykle extrovertního založení, má sebevědomí a nebojí se kontaktu se ženami. Má dobrou úroveň slovních komunikačních dovedností, věří v otevřený přístup k oběti a zahájení rozhovoru se ženou, kterou může požádat o nějaký druh pomoci, zeptat se jí na cestu, či vstoupit pod nějakou záminkou do jejího bydliště. Takto si pachatel získá přístup k oběti a její úplnou kontrolu, aby ji mohl sexuálně napadnout v soukromí.

Tento pachatel je zpočátku příjemný, přátelský nebo dokonce okouzující, dokud si nezíská důvěru oběti. Jakmile se dostane do situace, kdy může oběť přemoci s minimálním nebo žádným odporem, jeho chování se může náhle změnit, aby přesvědčilo oběť, že útok myslí vážně, nebo jeho změna v postoji může pouze odrážet jeho vnitřní nepřátelství vůči ženám.¹

Bleskový přístup

Pachatel, který používá tento přístup a bleskové přepadení, využívá k podrobení oběti přímou a bezprostřední sílu v podobě přímého fyzického útoku, kterým si oběť podmaňuje a často i fyzicky zraňuje. Nedovoluje jí přitom, aby na jeho útok reagovala, a může ji nějakým způsobem svázat k udržení kontroly, převázat jí oči nebo dát roubík. Útočník nejčastěji využívá své schopnosti fyzicky ženu zdolat a spoléhá při přemáhání oběti na svou fyzickou sílu a vlastní ruce, avšak může užít i zbraně. Pachatelův přístup vykazuje nepřátelství a hněv vůči ženám a může naznačovat, že jeho interakce se ženami v běžných vztazích jsou s největší pravděpodobností sobecké a hrubé. I když je tento typ přístupu méně častý, jeho následkem bývají rozsáhlejší tělesná zranění oběti. Příklady tohoto přístupu mohou zahrnovat zbití oběti do bezvědomí, její napadení zezadu škracením či rdoušením do bezvědomí, nebo její znehybnění chloroformem. K útoku, kterému oběť zpravidla nemá možnost fyzicky ani slovně odolat, může dojít čelně nebo zezadu, zpravidla způsobem, který vylučuje jakoukoli účinnou obranu oběti.

Překvapivý přístup

Pachatel používající překvapivý přístup se uchyluje k záludnému přepadení oběti, na kterou obvykle číhá v úkrytu, často na zadním sedadle auta, za rohem budovy, v temné, odlehlé oblasti v parku, u vchodu do domu, u výtahu, nebo v jejím domě, kam se vkrade a přepadne ji ve spánku. S tímto typem útoků jsou k potlačení odporu oběti spjaty hrozby nebo přítomnost zbraně, k žádnému skutečnému zranění však většinou nedochází. Přesto, že proces výběru oběti může nastat krátce před útokem, nejčastěji pachatel, který používá tento přístup, před útokem své oběti vyhledává a nějakou dobu sleduje, než dojde k jejímu napadení.² Tento způsob přístupu k oběti je nejčastější a bývá užíván pachateli, kteří si příliš nevěří a často postrádají dostatečnou důvěru ve své schopnosti podrobit si ženu přímo fyzickým napadením nebo pomocí lsti. Předpokládá se, že takový pachatel si svou oběť vybírá během nepozorovaného kontaktu a vyčkává na vhodný okamžik, kdy je oběť sama na odlehlém místě, než ji napadne, což může ukazovat na pachatele, který se vyzná či pobývá v lokalitě útoku.

Zajištění a udržení kontroly pachatele nad obětí

Poté, co pachatel získal fyzickou kontrolu nad obětí, následuje snaha si tuto kontrolu dále udržet. Metoda kontroly, používaná pachatelem, je přitom primárně

¹ HAZELWOOD, Robert. R. and Ann W. BURGESS. *Practical aspects of rape investigation. A multidisciplinary approach*. 4. ed. Boca Raton: CRC Press, 2009, s. 85. ISBN 978-1-4200-6504-6.

² OLIVA, Janet R. *Sexually motivated crimes. Understanding the profile of the sex offender and applying theory to practice*. 1. ed. Boca Raton: CRC Press, 2013, s. 75. ISBN 978-1-4398-8256-6.

závislá na jeho motivaci k útoku, tzn., zda je v primárním motivu pachatele zastoupena převážně síla nebo hněv. Zohlednit přitom musíme i kontrolu nad obětí v reakci na její odpor. V této souvislosti rozlišujeme čtyři základní metody získání a udržení kontroly nad obětí, a to pouhou přítomnost pachatele na místě, použití slovních hrozeb, pohrůžku zbraní a použití fyzické síly. Při posuzování způsobu udržování kontroly nad obětí byla ve 3 případech z výzkumného souboru zjištěna pouhá přítomnost pachatele, v 52 případech bylo zjištěno použití slovních hrozeb, pohrůžka zbraní se vyskytla v 35 případech a k použití násilí došlo v 77 případech.

Pouhá přítomnost pachatele

V závislosti na úrovni strachu a pasivity oběti je v některých případech možné, že jediným prostředkem k získání a udržení kontroly nad ní může být samotná přítomnost pachatele. V těchto případech je nutno vzít v úvahu osobnost oběti, čas a místo útoku, včetně jeho způsobu a chování pachatele, a rovněž i vliv strachu oběti. Nelze proto takovouto oběť při podání výpovědi hned považovat za nevěrohodnou.

Použití slovních hrozeb

V mnoha případech pachatelé zastrašují a ovládají své oběti pouhým verbálním chováním nebo hrozbami fyzického násilí. Ve všech takových případech je velmi důležité zdokumentovat přesné znění verbálních projevů a pohrůžek pachatele, které mohou poskytovat významné informace o jeho osobnostních charakteristikách i motivu útoku. Častá je pak kombinace slovních hrozeb za současného užití pohrůžky zbraní či fyzického násilí.

Pohrůžka zbraní

Pachatel často používá k získání kontroly nad obětí hrozby nebo pouhé přítomnosti zbraně. Pokud k takové pohrůžce dojde, je důležité určit, kdy během útoku pachatel oběti ukázal nebo naznačil, že má zbraň, příp. oběti hrozil jejím použitím. Významné je zejm. zjištění, zda oběť tuto zbraň viděla, a zda to byla zbraň, kterou si pachatel předem připravil a přinesl na místo, či zda se jednalo o zbraň příležitostnou, získanou na místě činu. Další významnou skutečností pro představu o osobnostních charakteristikách pachatele, je zjištění, zda pachatel oběti zbraní vyhrožoval, a pokud ano, jakým způsobem či zda jí oběti způsobil nějaká zranění.¹

Použití fyzické síly pachatelem

Pokud pachatel použil při útoku fyzického násilí, stává se tato skutečnost klíčovým faktorem při určování jeho motivace. Intenzita a způsob užití fyzického násilí je totiž primárně závislá na motivaci k útoku, i když zde musíme brát v potaz i roli případného odporu oběti. V tomto případě je pak významné zjištění konkrétní úrovně násilí, použitého pachatelem, tzn., zda se násilí stupňovalo, opadlo nebo jeho úroveň zůstala stejná jako před obranou oběti. Úroveň násilí přitom může být od minimálního násilí, přes mírné násilí až po nadměrné a brutální násilí. Pokud užití násilí není spojeno s obranou oběti, je nutné zjistit, zda souvisí s jiným chováním

¹ HAZELWOOD, Robert. R. and Ann W. BURGESS. *Practical aspects of rape investigation. A multidisciplinary approach*. 4. ed. Boca Raton: CRC Press, 2009, s. 86. ISBN 978-1-4200-6504-6.

oběti, např. s pokusem o útěk či křikem oběti, nebo je výrazem vnitřních hnutí pachatele, zejm. jeho hněvu. Významné je z tohoto hlediska i zjištění, zda k nárůstu použité fyzické síly nedošlo vlivem narůstajícího sexuálního vzrušení, jak tomu bývá u sadistických pachatelů.

Chování pachatele v průběhu napadení

Při páčání sexuálního násilí pachatel obecně vykazuje tři typy chování, jejichž analýza může být použita k určení motivace pachatele, která ho vedla ke spáchání útoku, a k vytvoření jeho osobnostních charakteristik, a to **verbální**, **fyzické** a **sexuální**. Na základě jejich analýzy lze pak rozlišit čtyři výrazně rozdílné behaviorální vzorce pachatelů sexuálního násilí. Prvním z nich je **predátorský vzorec**, charakterizovaný mučením, sadismem a vysokou úrovní plánování, typický pro sadistické pachatele. Dalším je **perverzní vzorec**, který je typický organizovaným chováním a bizarní sexuální perverzí. Třetím typem je **vzorec vzteku**, charakteristický nenávistí, nepřátelstvím a expresivním brutálním útokem na oběť. Posledním typem je pak **zastírací vzorec**, u kterého je primárním cílem sexuální útok a případná vražda představuje jen zastírací jednání.

Verbální chování pachatele

Verbální chování pachatele a jeho komunikace s obětí vykazuje značnou variabilitu, avšak v zásadě může nabývat jednu ze dvou podob. U **pseudozdvořilé komunikace** pachatel předstírá, že mu jde o blaho oběti, chce vyvolat dojem, že znásilnění vlastně představuje normální styk mezi vzájemně nakloněnými lidmi. Někteří pachatelé z této kategorie mohou oběť odměnit za spolupráci nebo ji ujistit projevem obav. Oproti tomu sobecký typ pachatele používá **egocentrické komunikace**, projevuje jen malé nebo žádné obavy o oběť a užívá vůči ní hrubý a vulgární jazyk, obscénní nadávky, ponižování a výhrůžky. Tito násilníci s větší pravděpodobností použijí k získání oběti i fyzickou sílu. U obětí při vědomí vydávají příkazy, co mají dělat, a co se stane, pokud se nebudou řídit jejich příkazy.¹ Ve výzkumném souboru komunikace s obětí během útoku zjištěna u 91 případů, z toho v 8 případech šlo o pseudozdvořilou komunikaci, hrubá a urážlivá komunikace se vyskytla u 21 případů, výhrůžná komunikace u 56 případů a v 7 případech pachatel požadoval komunikaci po oběti.

Verbální projev pachatele může odhalit mnohé o jeho osobě a základní motivaci k útoku. Poklony, verbální zdvořilost, projevy znepokojení, omluvy a jakékoli představování osobního života pachatele, silně naznačují spíše fantazii konsensuálního setkání než znásilnění. Oproti tomu hanlivá, výhrůžná anebo hrubá komunikace svědčí o tom, že je pachatel motivován hněvem a má v úmyslu používat sexuální chování k potrestání a degradaci oběti. Obdobně i znalost toho, co pachatel požadoval po oběti říct, vypovídá o jeho zájmech a potřebách, které se pokouší uspokojit. Pachatel, který oběť žádá, aby mu skládala poklony nebo vyznávala lásku, ukazuje potřebu potvrzení o své moci, což může ukazovat na problémy se

¹ TURVEY, Brent. E. and John O. SAVINO. *Rape investigation handbook*. 2. ed. San Diego: Academic Press, 2011, s. 407. ISBN 978-0-12-386029-3.

sebeúctou. Oproti tomu pachatel, který požaduje, aby oběť prosila, plakala nebo křičela, silně naznačuje zapojení sexuálního sadismu a motiv hněvu.¹

Fyzické chování pachatele

Podobně jako u verbálního chování může i množství síly, použité pachatelem během útoku, poskytnout vhled do jeho motivačních potřeb. Znalost úrovně fyzické síly je proto důležitá pro přesnou analýzu chování pachatele sexuálního útoku. Při výskytu fyzického násilí, použitého pachatelem během útoku, definujeme čtyři úrovně. Při **mírném násilí** se vyskytuje jen malé nebo žádné fyzické násilí. I když může dojít k mírnému uhození, bývá spíš použito k zastrašování oběti, než k jejímu potrestání, a nejde o opakující se chování. Při zranění oběti není nutná lékařská péče a pachatel vůči oběti nejčastěji nepoužívá slovně urážlivé chování. Při **středním násilí** je oběť opakovaně a bolestivě uhozena nebo udeřena. Násilí se vyskytuje i při absenci jejího odporu. Ani na této úrovni násilí obvykle oběť nevyžaduje pro svá zranění lékařskou péči, avšak násilník obvykle používá vulgární a jinak slovně urážlivé chování. U **nadměrného násilí** je oběť pachatelem opakovaně zraňována a má rozsáhlé modřiny a tržné rány. Zpravidla je nutná lékařská péče, někdy i hospitalizace oběti. Útočník v těchto případech používá vulgárnosti a směřuje k oběti ponižující a hanlivé poznámky. Při **brutálním násilí** je oběť vystavena extrémnímu a vážnému fyzickému napadení, které může zahrnovat i úmyslné mučení. Výsledkem použití této úrovně násilí jsou rozsáhlá zranění, vyžadující hospitalizaci nebo zranění, způsobující smrt. Verbální chování útočníka odráží v těchto případech velké množství hněvu a nepřátelství.² Brutální úroveň násilí může v některých případech přerůst až v **overkilling**, tedy zranění způsobitelné pomyslně přivodit smrt opakovaně. Zraňování oběti po smrti může pak odrážet pachatelovu sexuální inadekvátnost a sadismus, event. může být projevem přítomnosti zlobného afektu. Z povahy užitého násilí bylo v 47 případech z výzkumného souboru zjištěno pouze mírné násilí, u 37 případů to bylo násilí střední, ve 12 případech šlo o nadměrné až neúčelné násilí, u 5 případů se vyskytlo násilí brutální až overkill a ve 2 případech došlo k posmrtnému zraňování.

Reakce pachatele na odpor oběti

Možnosti obrany, pohrůzek oznámení útoku na policii, zesměšňování nebo úspěšného vzdorování ze strany oběti mohou u pachatele vytvořit velké množství stresu. Jeho reakce na tyto situace o něm pak může poskytnout užitečné informace. V zásadě může nastat pět typů reakcí pachatele na odpor oběti. První možností je **zastavení útoku**, při kterém pachatel, který se setká s odporem oběti, může jednoduše svůj útok nebo chování zastavit a příp. napadnout jinou oběť. V jiných případech přistoupí pachatel k **vyjednávání nebo kompromisu** s obětí tím, že souhlasí s jejím návrhem na pro ni přijatelnější aktivitu, nebo tím, že oběti poskytne alternativy k původně požadované činnosti, např. orální styk namísto vaginálního styku. Další variantou je **útěk** pachatele, ke kterému občas dochází po setkání s odporem oběti. Tyto tři reakce jsou obzvláště zajímavé z hlediska chování

¹ HAZELWOOD, Robert. R. and Ann W. BURGESS. *Practical aspects of rape investigation. A multidisciplinary approach*. 4. ed. Boca Raton: CRC Press, 2009, s. 93. ISBN 978-1-4200-6504-6.

² Tamtéž, s. 87.

pachatele, ze kterého vyplývá, že nebyl motivován k fyzickému zranění oběti, aby vynutil dodržování pokynů. Jiní pachatelé se mohou uchýlit k **použití hrozeb**, pokud dojde k odporu oběti. V takovém případě je významné zjistit přesné znění těchto hrozeb. Pokud oběť útočníkovi i nadále odporuje, stává se důležitým i zjištění, jaká byla jeho reakce na tento trvalý odpor. Poslední možnou variantou je **použití fyzického násilí** proti oběti.¹ Při obraně oběti zvolili pachatelé ve 2 případech z výzkumného souboru vyjednávání a kompromis, ve 3 případech byl reakcí útek, v 36 případech pachatel užil vůči oběti hrozby a v 47 případech se uchýlil k užití násilí či jeho eskalaci. Ve zbývajících 3 případech pachatelé, kteří byli konfrontováni s odporem oběti, na tento odpor nijak nereagovali. Z doprovodných afektů byl pak v 5 případech zjištěn zlobný afekt, u převážné většiny skutků však nebyla přítomnost doprovodného afektu zjištěna. Zastavení útoku bez současného útěku pachatele nebylo samostatně ve výzkumném souboru zjištěno.

Sexuální aktivity pachatele

Jakmile pachatel dosáhl kontroly nebo podřízení oběti, bude pokračovat v sexuálním útoku, který může zahrnovat celou škálu sexuálního chování, vynuceného na oběti, od osahávání, někdy líbání, přes masturbaci k vaginálnímu, orálnímu či análnímu styku, příp. i zasouvání předmětů do tělesných otvorů oběti. S útokem sadistického pachatele bývá navíc spojeno ponižování či týrání oběti. Konkrétní povaha a posloupnost preferovaných sexuálních aktů může naznačit signaturu pachatele. Zdokumentování druhů sexuálních aktů, které se během sexuálního útoku vyskytují, proto pomáhá k jeho jasnějšímu porozumění. Zjištění typu sexuálního napadení a sledu sexuálních činů je tak rozhodující při určování motivace pachatele k útoku.

Získání tohoto typu informací se však může ukázat jako obtížné z důvodu emočního traumatu, které přeživší oběť utrpěla, a její pochopitelné neochoty vypovídat o určitých aspektech trestného činu, často kvůli pocitům rozpaků, studu nebo ponižení z útoku. V případě obětí, které útok nepřežily, je pak toto zjištění zpravidla závislé na výpovědi pachatele, u něž však podrobnou a pravdivou výpověď ke všem aspektům zločinu, lze jen těžko očekávat. Zatímco je běžné, že se vyslyšající ptají na vaginální, orální nebo anální jednání, je méně běžné, aby kladli otázky týkající se líbání, mazlení, používání cizích předmětů, manipulace s vagínou nebo konečníkem a fetišistické, voyeuristické nebo exhibicionistické činy pachatele. Převaha nekoitálních sexuálních aktivit, kam jsou přiřazovány i případy bez zjevných známek takových aktivit, a převládající nedostatek ejakulace přitom naznačuje neschopnost pachatele dojít k orgasmu obvyklým způsobem či sadismus. Sexuální útok po usmrcení oběti je pak vždy známkou sexuální inadekvátnosti pachatele.² Zásunutí předmětů do genitálií či konečníku oběti pak může být zástupnou aktivitou

¹ HAZELWOOD, Robert. R. and Ann W. BURGESS. *Practical aspects of rape investigation. A multidisciplinary approach*. 4. ed. Boca Raton: CRC Press, 2009, s. 88. ISBN 978-1-4200-6504-6.

² NETÍK, Karel a kol. *Sexuální delikvence, sexuálně motivované vraždy, psychologický profil pachatele. Závěrečná zpráva z řešení grantového úkolu „Zvýšení efektivnosti ohledání místa činu u nejzávažnějších násilných deliktů“*. Praha: nepublikovaná autorská studie, 1997, s. 69.

za řádný pohlavní styk u pachatele sadistického, impotentního či nejistého pokud jde o vlastní penis.

Ze skupiny útoků z výzkumného souboru, zahrnujících sexuální aktivity pachatele, šlo v 83 případech o sexuální aktivity před smrtí oběti či bez jejího usmrcení, v 8 případech pak sexuální aktivity posmrtné. Jako nejčastější sexuální aktivita se vyskytoval vaginální styk, který byl nejčastější u všech skupin pachatelů a byl zjištěn u 55 skutků. Anální styk byl zjištěn u 9 skutků, orální styk pachatele na oběti u 10 skutků, orální styk oběti na pachateli u 22 skutků, vynucená masturbace u 4 skutků, manipulace s vagínou a konečníkem byla zjištěna u 32 skutků, vkládání předmětů do tělesných otvorů u 8 skutků, líbání, hlazení a osahávání u 67 skutků, ve 4 případech byla zjištěna masturbace pachatele a v jednom případě tření pohlavního údu o oběť. Z neobvyklých sexuálních aktivit pachatele bylo nejčastější kousání, které se vyskytlo v 9 případech, v 1 případě bylo zjištěno bití sexuálních partií, sexuální bondáž se vyskytla ve 4 případech, stejně jako fyzické a psychické mučení oběti, u 1 případu se vyskytlo odřezání a destrukce genitálu a sexuálních partií s následným kanibalismem a u 1 případu došlo k destrukci genitálu odpálením petardy.

Ukončení útoku, usmrcení oběti a nakládání s tělem

Poslední fází sexuálního napadení je jeho ukončení. Způsob, jakým se pachatelé rozhodnou ukončit svůj útok a opustit místo, může vypovídat o jeho motivech a způsobu, jakým se na sebe dívají. Akt usmrcení oběti může a nemusí splývat s útokem na oběť. V mezidobí mezi znehybněním oběti a jejím usmrcením může pachatel realizovat nejrůznější sexuální anebo rituální aktivity. V této fázi znehybnění a usmrcení oběti ritualistický pachatel zpravidla realizuje své fantazie. Vlastní usmrcení oběti u něj může vyvolat orgasmus a ejakulaci.¹

Nakládání s obětí nebo s tělem usmrcené oběti může být motivováno nejen snahou uniknout odhalení, např. při zanechání oběti znásilnění nahé na místě, či ukrytí mrtvoly, ale i specifickými motivy, vztahujícími se k vlastním konfliktům a přáním pachatele, zvláště aranžuje-li pachatel tělo do specifických poloh, či jej omývá nebo převléká. Poloha a způsob opuštění těla často odhaluje předchozí vztah oběti a pachatele, stupeň propracovanosti a plánování trestného činu, postoj pachatele vůči oběti či ženám obecně, a znalosti pachatele o místě zanechání těla. Lze předpokládat, že všechny formy vědomé manipulace s tělem oběti naznačují, že pachatel se na místě činu choval do značné míry racionálně. U přeživší oběti znásilnění pachatel oběť zpravidla zanechá na místě nebo ji propustí.

První možností naložení s tělem mrtvé oběti je, že pachatel tělo **odloží a ponechá bez jakékoliv manipulace** na místě činu, neprojevuje snahu tělo ukrýt, případně jej **nedbale ukryje** na místě lehce zjistitelném, např. v lese zasypané listím. **Odhození**, při němž se neprojeví žádné adekvátní úsilí skrýt čin nebo oběť, je zpravidla chápáno jako příznak dezorganizovanosti, svědčí pro přítomnost panické reakce u pachatele bezprostředně po spáchání útoku, v jeho prožívání dominuje jediné úsilí; zbavit se těla tím nejjednodušším způsobem. Prosté ponechání těla na místě může signalizovat nedostatek plánování nebo přemýšlení. Může také

¹ GILLERNOVÁ, Ilona a Hedvika BOUKALOVÁ. *Vybrané kapitoly z kriminalistické psychologie*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 2006, s. 103. ISBN 80-246-1293-3.

naznačovat, že trestný čin byl spíše spontánní a impulzivní, než kontrolovaný a promyšlený. Psychologicky je pohození těla interpretováno jako lhostejnost pachatele k oběti a absence pocitů viny. Pachatel je často anetická a morálně zanedbaná osobnost. V živém případě je však třeba ověřit, zda bylo jeho chování skutečně řízeno jeho myslí a nevzniklo pouze vlivem situace, např. vyrušením náhodným svědkem.

Prosté **ukrytí těla** přikrytím bez jeho vystavení může být motivováno snahou co nejvíce oddálit jeho nalezení, např. zaházením těla předměty na místě činu, ale podle povahy přikrytí i zájmem pachatele o oběť. Další možností naložení s tělem je jeho ukrytí na místě hůře zjistitelném, např. zakopání, vhození do vody apod. Stejně tak se může pachatel **pokusit tělo zlikvidovat**, např. rozřezáním na části a jejich následným ukrytím či spálením. Ukrytí je interpretováno jako příznak určité organizovanosti a promyšlení, a je přisuzováno kontrolujícímu se pachateli, který nemá sklon k panikaření a po činu myslí racionálně, zvládá své emoce a je schopen situačně účelného jednání. Pachatel se snaží oddálit objev těla a zločinu, aby si obstaral alibi, protože jeho jméno se může objevit při vyšetřování. Ukrytí těla slouží také k zastření důkazů, které by mohly poskytnout vazbu k pachateli. Vysoce organizovaný pachatel si může vybrat místo pro likvidaci těla ještě před výběrem oběti. Jeho přesunem na jiné místo vytvoří více scén zločinu.¹

Oproti ukrytí těla se můžeme setkat i s případy, kdy pachatel naopak **tělo vystaví** tak, aby bylo nalezeno, a mnohdy jej přitom ještě **naaranžuje do ponižujících poloh**. K takovému jednání existují dvě hlavní pohnutky. První z nich je osobní zájem pachatele o oběť nebo její rodinu, u kterého lze současně předpokládat, že při volbě oběti se uplatnil určitý řád, pachatel prožíval svůj vztah k oběti osobním způsobem, a je možné, že se pachatel s obětí znali či potkali již dříve. Druhá pohnutka vystavení těla do typické polohy, tedy s exponovaným genitálem, bude pravděpodobně motivováno složitější motivační strukturou, ve které se může uplatňovat snaha pachatele vysmát se či provokovat policii, rodinu a přátele oběti či veřejnost, motiv absolutní dominance a potřeba ponížení oběti, či v neposlední řadě též sadistické fantazie. Alternativou je, že pachatel takto může vyjadřovat své vnitřní myšlenky nebo zlost a nenávisť vůči oběti, či ostatním, které tato oběť zastupuje, např. prostitutky či ženy obecně. Takovéto nakládání s tělem je známkou toho, že pachatel si přeje, aby oběť byla nalezena. Je příznakem určité tendence k rituálnímu a symbolickému chování.

Vystavení těla na viditelném či nápadném místě je spojováno s psychicky nápadným pachatelem, který chce svým činem šokovat, plnit titulky novin. Pachatelé, kteří vystavují po činu tělo oběti do polohy typické pro sexuální vraždy, tedy obnažené s vystaveným genitálem, svou oběť zpravidla, po počátečním hledání vhodné oběti, nejprve znehybňují a až později usmrčují. U zavražděných obětí bylo v našem výzkumném souboru nejčastějším způsobem naložení s tělem oběti její prosté ponechání na místě, které se vyskytlo v 16 případech, v jednom případě pachatel tělo oběti na místě činu pohodil, v 5 případech tělo oběti naaranžoval, v dalších 5 případech tělo oběti ledabyle ukryl jejím zahrabáním listím nebo

¹ JAMES, Stuart H., Jon J. NORDBY and Suzanne BELL. *Forensic science. An introduction to scientific and investigative techniques*. 4. ed. Boca Raton: CRC Press, 2014, s. 544. ISBN 978-1-4398-5386-3.

zaházením větvemi a ve dvou případech pachatel tělo ukryl, z toho v jednom případě zatížením a vhozením do vody. U jednoho pachatele došlo k likvidaci těla spálením, avšak zde se jednalo o zavražděného přítele jedné z obětí.

Následné aktivity pachatele a přídatné delikty

V některých případech se po usmrcení oběti můžeme setkat s následnými aktivitami pachatele, jako je manipulace s tělem a oděvem oběti, s okolím, resp. s předměty na místě činu. Manipulace s okolními předměty na místě činu je spíše vzácná a v převážné většině případů je motivována snahou ukryt tělo a oddálit jeho nalezení. Někdy se vyskytují i přídatné delikty, jako krádeže osobních či cenných věcí z majetku oběti. Pokud jde o krádeže peněz, je motivace zřejmá, některé, i cenné, věci mohou však být odcizeny i jako suvenýr, který má posléze „osvěžit“ pachatelovy vzpomínky na událost.¹ Obdobně tomu může být i u odcizení osobních dokladů či fotografií, které může být motivováno, jak snahou pachatele znemožnit identifikaci oběti, tak i ve snaze opatřit si suvenýr. Přídatných deliktů se v našem výzkumném souboru pachatel dopustil pouze v 31 případech, v 26 případech šlo přitom o okradení oběti o peníze či cenné věci, ve 4 případech si pak pachatel obstaral při skutku trofej či suvenýr a v jednom případě pak odnesl z místa části těla oběti. V jednom případě měl přitom pachatel za účelem uschování těchto předmětů zařízenou skrýš.

Se snahou o znemožnění identifikace těla může souviset i jeho rozčlenění, které v některých případech pouze usnadňuje pachateli utajení činu, v jiných pro něj může mít symbolický význam. V této souvislosti pak rozlišujeme rozdíl mezi defenzivním rozčleněním, motivovaným snahou zakrýt trestný čin, a ofenzivním rozčleněním, motivovaným deviantní, resp. sadistickou motivační strukturou. O který z uvedených typů rozčlenění jde, může být velmi dobře patrné ze způsobu provedení jak samotného trestného činu, tak i rozčlenění těla, ke kterému dochází zpravidla po smrti oběti a u sexuálních vražd se vyskytuje vzácně.²

Můžeme se setkat i s manipulací s oděvem oběti, která může nabývat řady forem a může být motivována různou motivační strukturou, např. rozházení jejích oděvních součástí po okolí může být prostým příznakem dezorganizovaného jednání pachatele, ale také projevem agrese vůči oběti. Odnesení oděvních součástí může být motivováno fetišismem pachatele, či potřebou si v budoucnu osvěžit sadistické fantazie suvenýrem, zpravidla spodním prádlem oběti, anebo jen snahou zanechat na místě činu co nejméně stop.³ Převlékání a oblékání oběti po činu pak vypovídá o zájmu pachatele o ni, a často také o tom, že pachatel oběť znal. Někteří sexuální vrazi manipulují s botami oběti, které zde představují ženský sexuální symbol, skládají je vedle těla, odhazují, během deliktu oběť zouvají a po něm opět obouvají apod. Jejich odnesení a uschování může být motivováno fetišistickými tendencemi, jejich zničení či odhození zlobným afektem ve vztahu k ženskému pohlavnímu orgánu či jeho symbolickou destrukcí apod.

¹ NETÍK, Karel. *Psychologické profilování*. Praha: nepublikovaná autorská studie, 2005, s. 42.

² GILLERNOVÁ, Ilona a Hedvika BOUKALOVÁ. *Vybrané kapitoly z kriminalistické psychologie*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2006, s. 96. ISBN 80-246-1293-3.

³ NETÍK, Karel. *Psychologické profilování*. Praha: nepublikovaná autorská studie, 2005, s. 42.

U některých pachatelů se můžeme setkat s rituálními aktivitami, jako oddělování nebo destrukce částí těla, zpravidla vázaných na sex, zejm. prsních bradavek či celých prsou a genitálu, příp. vkládání různých předmětů do tělesných otvorů oběti. Některé formy manipulace s genitáliemi oběti mohou naznačovat určité dynamické charakteristiky chování pachatele, např. u pachatele, který zasouvá do vagíny oběti např. klacek nebo láhev, lze předpokládat pocit nedostačivosti ve vztahu k vlastnímu penisu. Obdobně odříznutí prsních bradavek či genitálu může být rituálním odehráním sadistických fantazií či prostředkem, kterým se pachatel snaží oběť desexualizovat, příp. může být motivováno kanibalismem či rituálním chováním. Destrukce genitálií spálením nebo petardou může být prostým pokračováním sadistických destruktivních aktivit nebo také výrazem zlobného afektu, vážícího se k této oblasti, a konečně pokud pachatel odříznuté části těla oběti odnáší, může být motivován i snahou odnést si trofej, která mu posléze pomůže stimulovat jeho sadistické fantazie. Následný kanibalismus nemusí být v tomto případě výjimkou.¹ Těmto rituálním aktivitám obvykle předchází verbální komunikace před útokem.

V některých případech se můžeme setkat i s tzv. emocionálním odčiněním, které je interpretováno jako výraz emocionální vazby k oběti, se kterou se pachatel mohl po určitou dobu stýkat, nebo může pocházet z jeho okolí. Zahrnuje veškeré aktivity, kterými pachatel symbolicky smívá svůj pocit viny. Může jít o umytí a oblečení mrtvého těla, květiny na těle oběti či na místě činu, přikrytí těla, vyzdobení místa činu atp. Oproti tomu se můžeme setkat i s nadměrným způsobováním excesivních smrtelných zranění oběti, která jsou již pro způsobení smrti nadbytečná. Takovýto overkilling představuje násilí, které je způsobilé během jednoho útoku, obrazně řečeno, přivodit smrt oběti několikrát. Obvykle je interpretován jako ventilace nenávisti, vzteku či intenzivního puzení k odplatě a potrestání oběti. Psychologicky lze dovolit, že tato manifestovaná agrese platila zvolené oběti a její volba nebyla z pohledu pachatele náhodná.² Při hodnocení osobnosti pachatele je však třeba vyloučit, zda masivní zranění oběti nevznikla jako následek jejího chování. V takovém případě by se o nadbytečné smrtelné útoky nejednalo. Za klíčová jsou přitom považována smrtelná zranění zaměřená na obličejové partie a hlavu.

Výjimečně se lze setkat s depersonalizací oběti, tedy vymazáváním či odstraňováním jejích osobních, individuálních znaků ve snaze zbavit ji individuální lidské tváře, např. zakrýváním očí, znetvořením obličeje apod. Psychologická interpretace je i zde víceznačná, může být důsledkem primitivní, egocentrické a citově ploché osobnosti, zpravidla mladšího věku, příp. může být projevem velmi silné zášti vůči oběti, která však může být pouze zástupnou obětí, na kterou pachatel svou zášť ve své mysli přenesl. Následné aktivity pachatele s tělem mrtvé oběti byly ve výzkumném souboru zjištěny u 33 případů. Nejčastěji se jednalo o manipulaci s tělem oběti, ke které došlo v 11 případech, v 7 případech pachatel manipuloval s oděvem oběti a v 6 případech s místem činu. v 6 případech byla zjištěna manipulace s genitáliemi či vsouvání předmětů do genitálií či análního otvoru,

¹ NETÍK, Karel a kol. *Sexuální delikvence, sexuálně motivované vraždy, psychologický profil pachatele. Závěrečná zpráva z řešení grantového úkolu „Zvýšení efektivnosti ohledání místa činu u nejzávažnějších násilných deliktů“*. Praha: nepublikovaná autorská studie, 1997, s. 69.

² ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Současné trendy v kriminalistické psychologii. In: *Kriminalistika*. 2007, roč. 40, č. 1, s. 30.

v 1 případě pak spojená s destrukcí genitálu odpálením petardy. U jedné oběti došlo k odřezání částí těla, genitálu a ňader, nad kterými pachatel posléze masturboval a následně jejich část snědl. V jednom případě bylo možno sledovat prvky depersonalizace oběti a ve 2 případech prvky emocionálního odčinění. Posmrtné zraňování bylo zjištěno u 2 obětí.

Psychologická analýza případu

V procesu vyšetřování sexuálních útoků na pachateli neznámé oběti představuje významnou metodu psychologická analýza případu, která na základě analýzy způsobu páchaní trestného činu, scény deliktu, shromážděných důkazů a viktimologických poznatků umožňuje sestavit model psychických a fyzických vlastností pachatele a jeho psychologický profil. Jedná se o taktickou metodu, vycházející z předpokladu, že člověk promítá do jakékoli své činnosti i svou osobnost, a že ve spáchání trestného činu se odrážejí fyzické a psychické vlastnosti pachatele, jejichž souhrn je ve všech svých detailech individuální. Čím více informací týkajících se vyšetřovaného případu pak profilující expert získá, tím by měl být profil pachatele přesnější, úplnější a přínosnější. Analýza takto získaných informací nám pak umožňuje vytvoření podrobné představy o tom, jak se asi kritická událost odehrála, jak se choval pachatel, jak zřejmě reagovala oběť, jaké aktivity proběhly nejdříve a co následovalo potom, a udělat si představu o vnitřním prožívání pachatele. Tato představa pak umožňuje zredukovat množství vyšetřovacích verzí na jedinou, nejpravděpodobnější, která vyhovuje dosud nashromážděným důkazům a pomáhá maximálně omezit okruh podezřelých.¹

Postup analýzy případu a tvorby psychologického profilu pachatele

Prvním obecným krokem při psychologické analýze případu je určení způsobu spáchání trestného činu a vytvoření modelu jednání pachatele, což vede bezprostředně k dalšímu kroku, kterým je odhad motivace deliktu. V modelu jednání pachatele by měla být zahrnuta predeliktivní fáze jednání, jež zpravidla začíná v pachatelově fantazii, dále v opatření zbraně, vytipování vhodné oběti, příp. v jejím sledování a prvním kontaktu. Dále by zde měl být obsažen podrobný popis deliktivního jednání pachatele, začínající útokem na oběť, příp. pokračující jejím únosem, vlastním nakládáním s obětí a končící usmrcením či znásilněním oběti. Zahrnuto by mělo být i postdeliktivní chování, příp. aktivity pachatele, směřující k zakrytí stop např. znemožněním identifikace oběti.²

Odhad motivace jednání pachatele, který tvoří druhé stádium psychologické analýzy případu, vychází z důkladné analýzy způsobu přiblížení se k oběti, útoku, získání kontroly a nakládání s obětí, povahy případných sexuálních aktivit pachatele, zejm. přítomnosti týrání, rituálních aktivit, poškození či odnětí genitálií, sexuálních aktivit po usmrcení a aranžování těla oběti. Každá neobvyklá aktivita, která překračuje činnosti nutné k usmrcení či znásilnění oběti, tvoří personalizaci pachatele a významně vypovídá o pachatelově motivaci a prožívání v průběhu páchaní trestného činu. Stejně tak je cenné zjištění způsobu výběru oběti, preference určitého

¹ GILLERNOVÁ, Ilona a Hedvika BOUKALOVÁ. *Vybrané kapitoly z kriminalistické psychologie*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2006, s. 85. ISBN 80-246-1293-3.

² NETÍK, Karel. *Psychologické profilování*. Praha: nepublikovaná autorská studie, 2005, s. 13.

fyzického typu, příp. typických aktivit oběti a jejího životního stylu. Pro odhad motivační struktury pachatelova jednání je proto nutné pokud možno co nejlépe poznat samotnou oběť, zejm. její životní styl, zvyky, sociální chování a poslední aktivity oběti před útokem. Dále je vhodné zmapovat trasy obvyklého pohybu oběti, tj. cesty ze zaměstnání, za nákupy, zábavou a trasu, po níž se oběť pohybovala před útokem pachatele. To může pomoci zjistit typický způsob pachatelova výběru oběti, místa, kde si pachatel oběti vybírá apod. Motivační strukturu, uplatňující se v kriminálním chování pachatele, naznačí též zranění, která pachatel oběti způsobil, především množství a povaha způsobených zranění, mechanismus jejich vzniku, rozlišení, která byla způsobena před usmrcením, a která po něm, v případě bodných či střelných ran směr bodných či střelných kanálů, příčina smrti a další. Množství a povaha zranění a mechanismy jejich vzniku mohou v těchto případech osvětlit intenzitu pachatelovy agrese a jeho psychický stav v průběhu trestného činu.

Poznání motivační struktury, vyvolávající a řídící kriminální chování pachatele, je nezbytně nutné pro třetí krok psychologické analýzy případu, kterým je poznání osobnosti pachatele, jeho vztahu k oběti a pro popis jeho profilových charakteristik a sestavení vlastního psychologického profilu pachatele.¹ Obecný postup psychologické analýzy případu je přitom možno konkretizovat v sedmi krocích, a sice v posouzení vlastního trestného činu, celkovém posouzení zvláštností scény deliktu, analýze oběti, analýze vyšetřovacího spisu, tedy výsledků policejních šetření, posouzení pitevního protokolu, formulaci profilu a v následných vyšetřovacích verzích, opírajících se o vytvořený psychologický profil pachatele.² Cílem vytvořeného profilu je pak popsat pachatele stejným způsobem, jako by ho popsali ti, kteří ho znají.

Detailní ohledání a analýza místa činu

Ohledání a analýza místa činu

Výchozím předpokladem pro psychologickou analýzu případu je vždy kvalitní ohledání místa činu, případně místa nálezů mrtvol. Kvalita vytvořeného profilu je totiž přímo závislá na kvalitě ohledání místa činu a zjištění a zajištění všech stop. Behaviorální analýza používá pro místo činu pojem scéna deliktu. V této souvislosti můžeme odlišovat místo prvního kontaktu pachatele s obětí, tzn. místo, kde si pachatel svou oběť vyhlédl, příp. ji poprvé verbálně kontaktoval, zpravidla se jedná o veřejně přístupné místo, společenské prostory, jako restaurace, bary, vinárny či diskotéky, obchodní domy či stanice a prostředky hromadné dopravy. Dále sem spadá primární scéna deliktu, tj. místo činu v úzkém slova smyslu, na kterém pachatel oběť skutečně napadl a kde spáchal většinu ze svého kriminálního jednání. V některých případech rozlišujeme i sekundární scénu, kterou se rozumí místo, kde došlo k interakci mezi pachatelem a obětí, nikoli však k vlastnímu trestnému činu, přechodnou scénu, kterou označujeme prakticky každé místo mezi primární scénou a místem odložení oběti, tedy např. automobil použitý k dopravě oběti nebo místo

¹ NETÍK, Karel. *Psychologické profilování*. Praha: nepublikovaná autorská studie, 2005, s. 14.

² NETÍK, Karel a kol. *Sexuální delikvence, sexuálně motivované vraždy, psychologický profil pachatele. Závěrečná zpráva z řešení grantového úkolu „Zvýšení efektivity ohledání místa činu u nejzávažnějších násilných deliktů“*. Praha: nepublikovaná autorská studie, 1997, s. 75.

dočasného uložení oběti apod. Mnohdy je navíc nutno uvážit ještě i místo odložení či nálezů oběti, tedy místo, kde pachatel zanechává mrtvolu oběti a kde byla oběť nalezena, pokud je od vlastního místa činu odlišné. Podle povahy trestného činu a podle způsobu spáchání trestného činu, mohou v rámci jednoho činu některá místa splývat v jedno, ne vždy se však všechna tato místa podaří v průběhu profilování identifikovat. Často bývá k dispozici pouze vlastní místo spáchání deliktu, příp. místo nálezů oběti.¹

Situaci na každé scéně deliktu je nutné důkladně zhodnotit, řádně zadokumentovat a shromáždit dostatečné množství informací o vyšetřovaném skutku a jeho průběhu. Interpretace jednotlivých stop a poznatků z místa činu přitom musí být prováděna nejen izolovaně, ale i ve vzájemné souvislosti. Analýza místa činu by měla zahrnovat nejen prostorové, nýbrž i časové parametry kriminálního chování pachatele. Musí být věnována pozornost rovněž i době spáchání činu, datu a času deliktu, včetně určení dne v týdnu, která může u sériových deliktů vést k poznání „časového“ vzorce pachatele, a tím přispět k odhadu jeho časových dispozic, které mohou nejen naznačit míru mobility pachatele, ale někdy též některé jeho profesní charakteristiky, příp. jeho věk a aktuální stav.² Hodina, v níž je zločin spáchán, noc nebo den, může často poskytnout informaci o životním stylu a zaměstnání pachatele. V případě série útoků, pokud jsou všechny zločiny spáchány přes víkend, je možné např. předpokládat, že pachatel po zbytek týdne pracuje. Pokud jsou zločiny spáchány v noci, je velká možnost, že žije sám a je svobodný apod. Kromě toho určení časových parametrů skutku umožní začlenit scénu deliktu do časového průběhu skutku a sestavit časový snímek činností pachatele, např. čas potřebný pro zabití oběti, čas strávený v přítomnosti mrtvoly kvůli eventuálním aktům mučení post mortem, kanibalismu či nekrofilie, a v neposlední řadě čas potřebný ke zbavení se mrtvoly.³

Pro účely psychologické analýzy se rozlišují dva základní typy deliktů, charakterizované jako organizované a dezorganizované, a podle toho i dva základní typy scény deliktu. Při dezorganizovaném deliktu je scéna ledabylá, situační a náhodná, vše nasvědčuje tomu, že násilí vůči oběti bylo náhlé, oběť byla útokem překvapena, často jsou přítomny sexuální aktivity s tělem oběti, tělo zůstává na místě činu a nezřídka zde zůstává i smrtící zbraň. Dezorganizované delikty jsou spontánní, pachatel užívá násilí vůči oběti zpravidla náhle a neočekávaně, před vlastním útokem jen minimálně konverzuje, oběť před útokem neomezuje, po usmrcení však často sahá k sexuálním aktivitám s jejím tělem. Tělo je pak ponecháno na viditelném místě, často spolu se zbraní a nebývá transportováno. Jiný ráz vykazuje scéna deliktu při organizovaném činu, u které lze naopak z různých indicií soudit, že čin byl připravován, volba oběti a místa má určitý řád, vlastnímu usmrcení předchází jiné agresivní nakládání s obětí, scéna je často naaranžovaná, tělo oběti bývá transportováno jinam nebo přímo skrýváno, zbraň, pokud se nějaká vyskytla, jako

¹ HOFMANOVÁ, Jiřina. *Behaviorální analýza - taktická metoda kriminalistiky v procesu objasnování, vyšetřování a předcházení trestné činnosti. Příručka základního kurzu*. Praha: PP ČR, 2008, s. 92.

² GILLERNOVÁ, Ilona a Hedvika BOUKALOVÁ. *Vybrané kapitoly z kriminalistické psychologie*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2006, s. 99. ISBN 80-246-1293-3.

³ HOFMANOVÁ, Jiřina. *Behaviorální analýza. Metoda sestavování kriminálního profilu pachatele*. 1. vyd. Praha: Jaroslav Hofman, 2010, s. 220. ISBN 978-80-904379-0-6.

důkaz zpravidla chybí apod.¹ Organizovaný delikt je obvykle pečlivě plánovaný, oběť je pachateli neznámá, konverzaci s ní má pachatel pod kontrolou, zpravidla si vyhlíží oběť podrobnou, před útokem ji omezuje a před jejím usmrcením je mnohdy výrazně agresivní.

Jako účelné se jeví i vyhodnocování rizikovosti scény deliktu vzhledem k jejímu umístění a době páchaní trestné činnosti z hlediska pachatele. Takto můžeme rozlišovat scénu vysoce rizikovou, např. ulici za bílého dne, kde je velký počet svědků, scénu středně rizikovou a scénu nízko rizikovou, jako např. lesní cesta v noci. Za základní znaky každé scény deliktu pak můžeme považovat zejm. vlastní charakter místa, jako sociální okolí, zástavba či dopravní obslužnost, charakteristiku z hlediska přítomnosti svědků, kteří mohli vidět nebo slyšet, co se na scéně odehrálo, a vztahu oběti, příp. pachatele k tomuto místu. Na každé scéně deliktu zjišťujeme zejména umístění a typ tohoto místa, způsob kontaktu oběti a pachatele, způsob přístupu pachatele k oběti, způsob útoku pachatele na oběť, způsob získání kontroly nad obětí a způsob nakládání s jejím tělem.

Analýza stavu a polohy těla oběti

Pro účely psychologické analýzy je zásadní zadokumentování polohy těla oběti v době jeho nálezu, jeho polohy vzhledem k poloze dalších předmětů na místě a zadokumentování stavu oblečení oběti a způsobených zranění. Stěžejní jsou především informace o množství a povaze zranění, použité zbrani, přítomnosti a lokalizaci stop apod. V souvislosti s tím je třeba zajistit podrobnou dokumentaci pitvy těla oběti, která poskytuje plastický obraz všech zranění, umístění bodných a řezných ran, průběh bodných kanálů, či stopy rituálních aktivit pachatele. Pro úvahy o psychickém stavu a chování pachatele na místě činu je potřeba znát nejen polohu, v níž bylo tělo po činu zanecháno, ale i stav oběti, zejm. stav oblečení, tzn. zjistit, zda oběť byla svlečená úplně, částečně či zda byla oblečená, jestli bylo oblečení pachatelovými aktivitami nějak poškozeno, zda zranění na těle oběti odpovídají poškozením oblečení. Je nutno věnovat pozornost rovněž známčkám toho, jestli pachatel v průběhu činu nebo po něm se svršky oběti nějak manipuloval, příp. s jakými částmi oblečení tak činil; s botami, kabelkou, spodním prádlem apod., nebo zda odnesl z místa činu nějaké věci z majetku oběti, jako cennosti, součásti oblečení apod.² Zpravidla to nečiní větších problémů, když jsou ukradeny peníze v hotovosti, cennosti anebo drahé šperky, zjistit však jiné položky nemusí být vždy tak jednoduché. Mohlo by chybět něco tak nepatrného jako je sponka do vlasů nebo kadeř, což je obtížné zjistit. Neobvyklé uspořádání věcí, zejm. oděvu oběti, na místě činu, zvláštní poloha těla, příp. přítomnost nezvyklých předmětů na místě činu mohou být významným dokladem např. rituálních aktivit pachatele u některých sexuálních vražd. Zvláštní význam má pak zejména zakrytí obličeje nebo i celého těla oběti.

Velmi podstatné jsou rovněž informace, jakým způsobem pachatel nakládal s tělem oběti po provedení činu, které nám umožňují usuzovat na typ pachatele, kriminální situaci či psychický stav pachatele v době páchaní trestného činu. Hodnotí se přitom jeden ze tří způsobů, umožňujících přesnější vytvoření následného profilu

¹ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004, s. 379. ISBN 80-86773-86-4.

² GILLERNOVÁ, Ilona a Hedvika BOUKALOVÁ. *Vybrané kapitoly z kriminalistické psychologie*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2006, s. 93. ISBN 80-246-1293-3.

pachatele, jimiž jsou vystavení, odhození a ukrytí. Lze předpokládat, že všechny formy vědomé manipulace s tělem oběti naznačují, že pachatel se na místě činu choval do značné míry racionálně. Motivace prostého ukrytí těla, tj. bez jeho vystavení do nějaké zvláštní polohy je jednoznačná, pachatel chce oddálit jeho nalezení a snížit riziko svého dopadení. Expozice genitálu oběti naznačuje, že pachatel chce, aby tělo bylo nalezeno, a v motivační struktuře takového jednání se může vedle sexuální potřeby uplatňovat motiv dominance a ponížení oběti, příp. potřeba provokovat.¹ Některé formy manipulace s genitálem oběti mohou nadto naznačovat určité dynamické charakteristiky v prožívání pachatele, jako to lze předpokládat u pachatele, který své oběti zasouvá do vagíny nejrůznější předměty, který své oběti odřízne genitál či jej destruuje spálením nebo výbuchem petardy.

Celkový obraz o nakládání pachatele s obětí je vhodné doplnit soudně lékařským posudkem, obsahujícím soupis způsobených zranění, popis mechanismu a odhad doby jejich vzniku, zejm. určení, zda byla způsobena zaživa nebo po smrti, toxikologickými závěry o přítomnosti alkoholu či návykových látek v krvi oběti a důkazy o přítomnosti spermatu v těle oběti, na těle či oděvních svrscích. Poloha oběti, její eventuální naaranžování a zohavení, způsob usmrcení, typ a množství ran a podobné znaky nám poskytují velké množství psychologicky interpretovatelných informací, vedoucích k sestavení přesnějšího profilu pachatele.

Přítomnost a lokalizace ostatních stop a analýza okolí místa činu

Popis situace na místě činu je nutno zaměřovat kromě polohy těla oběti a dalších klíčových stop, také na uspořádání dalších předmětů v okolí těla oběti a na popis negativních okolností místa činu. Je proto vždy třeba zkoumat, jaký vztah k vyšetřované události mají předměty nebo stopy, nalezené na místě činu, a odkud pocházejí. Znalost okolí místa činu umožňuje posoudit míru rizika, které pachatel podstoupil zdržením se na místě činu a nakládáním s obětí, stanovit přístupové a únikové trasy pachatele, odhadnout míru pachatelových znalostí terénu, a tedy zda místo činu spadá do jeho „zóny komfortu“, tedy do zóny, v níž se cítí dobře. Poznání okolí místa činu, zejm. přístupových a únikových cest, demografických charakteristik místa a způsobů využití okolních oblastí, umožní v souvislosti s předpokládanými metodami vyhledávání oběti a preferovanými způsoby útoku odhadnout mentální mapu pachatele sériových činů a stanovit vzorec jeho prostorových aktivit, což může usnadnit predikci, resp. prostorovou lokalizaci jeho budoucích kriminálních aktivit.

Pro účely psychologické analýzy případu jsou významné trasologické stopy, které mohou naznačit, do jaké míry je pachatel mobilní, jakým způsobem se na místo činu dostal, zda byl na místě dříve než oběť a očekával ji nebo zda ji sledoval z místa prvního kontaktu. Stejný význam mají i biologické stopy, zejm. krevní, naznačující pohyby oběti a pachatele na místě činu, vzájemnou polohu pachatele a oběti při útoku, snahy zraněné oběti uniknout pachateli atd. Významná je i přítomnost spermatu, jeho nepřítomnost sexuální motivaci však v žádném případě nevylučuje. U řady pachatelů v průběhu páčání deliktu k ejakulaci totiž vůbec nedochází, u některých k ní dojde až při následných masturbačních aktivitách, zpravidla nad znehybněnou obětí. V řadě případů může pak pachatel ejakulovat do svého oblečení v průběhu útoku nebo při trýznění oběti. Význam mohou mít i nedopalky cigaret,

¹ GILLERNOVÁ, Ilona a Hedvika BOUKALOVÁ. *Vybrané kapitoly z kriminalistické psychologie*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2006, s. 59. ISBN 80-246-1293-3.

a to nejen pro zajištění DNA pachatele, nýbrž i pro odhad času, který pachatel strávil čekáním na oběť. Jde přitom nejen o jejich množství, ale také o lokalizaci na místě činu. Nepřítomnost zbraně na místě činu, pokud byla k útoku na oběť nebo k jejímu pozdějšímu usmrcení použita, naznačuje opět spíše chladnokrevné, psychicky organizované chování pachatele a jeho případnou přípravu na spáchání trestného činu.¹ Obdobně prvky inscenování vždy naznačují vysokou pravděpodobnost pečlivé přípravy pachatele na spáchání činu a jsou známkou vysoké míry seberegulace pachatele a svědčí o jeho sebeovládání a rozmyslu.

Výsledkem analýzy místa činu a stop, které se na něm nacházejí, by měl být věrohodný model kriminálního chování pachatele, který co možná nejjednodušeji a beze zbytku vysvětluje podobu místa činu a shromážděné důkazy. Model konkrétního kriminálního chování pachatele by měl pak vysvětlovat nejen jeho jednání na místě činu, nýbrž i způsob vytipování vhodné oběti, způsob přístupu k ní a následného útoku na oběť, metodu získání kontroly nad obětí a následné aktivity pachatele po spáchání deliktu. Vytvoření modelu pachatelova jednání je proto nezbytným předpokladem odhadu jeho pravděpodobné motivace.²

Analýza nashromážděných informací a odhad motivace pachatele

Po sestavení pravděpodobného modelu pachatelova kriminálního chování následuje odhad jeho pravděpodobné motivace. Tato etapa je nejvýznamnější a také nejobtížnější procedurou celého postupu psychologické analýzy případu a vytváření psychologického profilu pachatele. Východiskem pro zjištění motivace je psychologická rekonstrukce jednání pachatele a oběti, která směřuje k vytvoření podrobné představy o průběhu trestného činu, chování pachatele při jeho páčání, pravděpodobných reakcí oběti na toto chování a pořadí jednotlivých činností. Ze způsobu spáchání trestného činu je tak usuzováno na pohnutky, které vytvářely motivační pozadí jednání pachatele, a rekonstruována jeho pravděpodobná motivace, která vysvětluje, jak se pachatel před činem cítil, co prožíval v průběhu jeho páčání a jaké vnitřní pohnutky spustily, udržovaly a zaměřovaly jeho kriminální chování. Tato etapa tedy spočívá v chronologické rekonstrukci zločinu a chování pachatele a jeho oběti. Analytik zkoumá organizovaný nebo dezorganizovaný aspekt zločinu, způsob výběru oběti, způsob přiblížení se k oběti a získání kontroly nad ní, posloupnost událostí, které se mohly odehrát během činu, jednotlivé aspekty jeho verbálního, násilného a sexuálního chování, a snaží se odhalit motivační strukturu jeho chování.

Viktimologická analýza interakce oběti a pachatele

Pro vyšetřování sexuálního násilí představuje oběť zásadní a, s výjimkou místa činu, často i jediný zdroj poznatků ke způsobu spáchání trestného činu a jeho pachateli. Pokud je k dispozici živá oběť, může zpravidla poskytnout svědeckou výpověď, která může přinést mnoho cenných informací o pachateli a jeho verbálnímu, agresivnímu i sexuálnímu chování během páčání trestného činu. Ve vztahu k oběti je významné i určení věku oběti a jejích fyzických charakteristik, životního stylu, zvyků, profesní kariéry, zdravotního stavu, a jejích posledních aktivit

¹ GILLERNOVÁ, Ilona a Hedvika BOUKALOVÁ. *Vybrané kapitoly z kriminalistické psychologie*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2006, s. 95. ISBN 80-246-1293-3.

² Tamtéž, s. 100

před spácháním trestného činu, což může umožnit vytyčit okruh podezřelých nebo jej alespoň zúžit. U sériových zločinů mohou zvláštnosti fyzického vzhledu obětí, příp. jejich profesní orientace usnadnit predikci zaměření pachatele na určitý vyhraněný typ. Poznání prostorového rozložení aktivit obětí před útokem pachatele může pak pomoci stanovit pravděpodobný prostor, v němž si pachatel své oběti vyhledává.¹ V mnoha případech může navíc oběť hrát při trestném činu aktivní roli, např. svádivým či provokujícím chováním, nebo reakcí na jednání pachatele při trestném činu. Je proto účelné zjistit, jak by se oběť chovala při určitém typu jednání pachatele, z čehož může být dále usuzováno na jeho reakce a osobnostní charakteristiky. Důležitá jsou z tohoto hlediska nejruznější sdělení pozůstalých, sousedů, známých, spolužáků či přátel oběti.

Významné je rovněž i hodnocení rizikovosti oběti, kterou se míní její faktická zranitelnost. Pro tipování pachatele totiž platí předpoklad, že u nevztahových deliktů si pachatel vybírá oběť, na kterou stačí svými fyzickými i psychickými vlastnostmi. Pachatel nechce být dopaden, proto útočí na oběť, o které ví či jenom předpokládá, že ji bude schopen plně zvládnout a kontrolovat. Z této perspektivy nazírání na případ lze pak dospět k určitým závěrům o pachateli ohledně jeho věku, kriminálních schopnostech a zkušenostech. Stupňování rizikovosti oběti, determinovaného zaměstnáním, životním stylem, či místy, která oběť navštěvuje, dovoluje pachateli lépe se zaměřit. Prostitutka, která operuje na ulici nebo v lese či stopařka tak bude představovat oběť s vysokým rizikem, naopak matka rodiny, žijící v bohaté čtvrti, je potenciální obětí s rizikem nízkým, pokud ji ovšem její životní styl nezavádí do míst, která její riziko zvyšují. Pachatel však může také často své oběti pronásledovat do míst, kde jsou zranitelnější, jako např. garáže, nádraží nebo opuštěná místa, která její rizikovost zvyšují. K rizikovosti oběti je proto nutno dále zakalkulovat i charakter místa činu, které si pachatel k útoku vybral.

Obdobně je významné i riziko, které na sebe bere sám pachatel. Ten na sebe může brát vysoké riziko, že bude přistižen, když naváže kontakt či zaútočí na oběť ve dne na frekventované ulici před svědky, kteří jeho počínání mohli vidět a slyšet, nebo nezvládne získání kontroly nad obětí, která se ubránila a utekla. Podstoupil-li pachatel svým činem velké riziko, může to např. znamenat, že si je jist tím, že nebude podezírán a dopaden, třeba kvůli své vážené profesi či solidnímu renomé, ale stejně tak to může znamenat, že se jedná o rozjetého sériového pachatele, který vyhledává větší vzrušení i tím, že provokuje policii a veřejnost svou troufalostí nebo to může být naopak známka toho, že jde o emotivně nezralého pachatele, či o asociálního, impulzivního a nekontrolujícího se pachatele, který je ve stresové situaci, jež mu nedovoluje brát v úvahu možná rizika, je pod vnitřním tlakem svých fantazií a náhodně spatřil dostupnou oběť.² Každou z těchto čtyř hypotéz je pak nutno pečlivě srovnat s ostatními parametry případu, aby bylo možné odlišit tu, která odpovídá nejlépe. Oproti tomu nízké riziko, že bude přistižen, pak pachatel vytváří, např. když navázal kontakt či zaútočil na oběť v místě, kde kriminální situace vylučovala přítomnost případných svědků, např. při naložení stopařky na opuštěné

¹ GILLERNOVÁ, Ilona a Hedvika BOUKALOVÁ. *Vybrané kapitoly z kriminalistické psychologie*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2006, s. 110. ISBN 80-246-1293-3.

² ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Role oběti při vyšetřování násilných trestných činů. In: *Kriminalistický sborník*. 2001, roč. 45, č. 4, s. 37.

silnici, nebo zaútočil na oběť bleskovým útokem zezadu a oběť se nestačila bránit ani volat o pomoc.¹

Posouzení rizika oběti i pachatele může značnou měrou napomoci k odhadování způsobu, jakým pachatel obvykle operuje. Riziko pachatele označuje kromě rizika jeho odhalení a dopadení i míru pravděpodobnosti poškození pachatele obranou oběti v průběhu páchaní trestného činu. Výška, váha a kondice pachatele i oběti se výrazně odráží ve způsobu páchaní trestné činnosti, zejm. ve způsobu výběru oběti, vedení útoku, získávání kontroly nad obětí apod. Snížení míry rizika poškození obranou oběti může pachatel mnohdy docílit volbou překvapujícího přístupu k oběti nebo také razantností útoku, umocněnou třeba i zbraní. Jakmile pachatel získá kontrolu nad obětí, musí si nad ní udržet převahu. Jak si ji zajistí, závisí především na pasivitě oběti a také na osobnosti pachatele a jeho motivaci. Je třeba přitom rozlišit, zda použité násilí slouží čistě k udržení kontroly nad obětí, anebo jde spíše o nadbytečné násilí, sloužící k trestání, ponižování, devalvací či trýznění oběti.²

Sestavení psychologického profilu neznámého pachatele

Klasifikační analýza skutku

Při sestavování psychologického profilu vždy vycházíme z klasifikační analýzy jednotlivých stop, ve kterých se odrážejí identifikační znaky mající vztah ke způsobu páchaní trestné činnosti a k osobnostní charakteristice pachatele a oběti trestného činu. Na základě zjištění takovýchto znaků je sestavena typová charakteristika skutku, charakteristika oběti, jednotlivých scén deliktu, způsobu páchaní, charakteristika pachatele a následně jsou posouzeny prvotní informace.³ Na detailnosti popisu chování a jednání oběti a pachatele na scéně deliktu je závislá přesnost a úplnost charakteristiky způsobu spáchání trestného činu. Pro další využití je třeba především zajistit přesný výčet věcných a dějových komponent, které je pro potřeby následné forenzní analýzy vhodné již v průběhu klasifikační analýzy rozdělit na komponenty predeliktní, deliktní a postdeliktní činnosti a vyznačit v jednotlivých komponentách použití zbraní, nástrojů, dopravních prostředků či prostředků ochrany identity pachatelem.

Klasifikační analýza skutku je ukončena kritickým posouzením prvotních informací, které vyhodnocuje, zda jsou zjištěny informace, na jejichž základě je možné odpovědět na základní kriminalistické otázky, jaké informace a důkazy jsou v této fázi prověřování či vyšetřování k dispozici, jaké důkazy a informace chybí a jak budou tyto informace a důkazy v dalším průběhu vyšetřování získávány. Kritické posouzení prvotních informací lze provést až po ukončení a vyhodnocení prvotních vyšetřovacích úkonů, kdy je možné vypracovat plán vyšetřování a určit okruh

¹ HOFMANOVÁ, Jiřina. *Behaviorální analýza. Metoda sestavování kriminálního profilu pachatele*. 1. vyd. Praha: Jaroslav Hofman, 2010, s. 204. ISBN 978-80-904379-0-6.

² ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Postupy profilování u trestného činu znásilnění. In: *Kriminalistický sborník*. 2007, roč. 51, č. 4, s. 37.

³ HOFMANOVÁ, Jiřina. *Behaviorální analýza. Metoda sestavování kriminálního profilu pachatele*. 1. vyd. Praha: Jaroslav Hofman, 2010, s. 250. ISBN 978-80-904379-0-6.

důkazních prostředků.¹ Jeho cílem je nabídka okamžitého zaměření vyšetřování a představení prvotních hypotéz, týkajících se možných charakteristik pachatele. Kritické posouzení skutku by mělo obsahovat zejm. přehled zjištěných informací, vztahujících se k chování a jednání pachatele a oběti, informací k oběti, k charakteristikám jednotlivých scén deliktu, prvotní hypotézy o možných charakteristikách a motivech pachatele a aspekty jeho chování. Výstup by měl dále obsahovat přehled chybějících informací k odstranění logických trhlin v průběhu skutkového děje a doporučení, jak tyto chybějící informace získat, doporučení ve vztahu k získání dalších informací o oběti a doporučení dalšího postupu vyšetřování.

Forenzní analýza skutku

Po kritickém posouzení prvotních informací a důkazů jsou následným vyšetřováním získávány další informace, umožňující upřesnění a objasnění dalších skutkových okolností případu. Analýza případu je zaměřena na jednotlivé komponenty trestného činu, např. jak pachatel reagoval na odpor oběti a zjištění, zda pachatel změnil svoje chování v průběhu útoku, co bylo příčinou této změny, jak dlouho tato změna trvala, apod. Forenzní analýza skutku tak představuje behaviorální rekonstrukci skutku a objasňování skutkových okolností ve vztahu k oběti, k jednotlivým scénám deliktu, ke způsobu páchaní trestné činnosti a diagnostiku chování, na jejichž základě jsou objasňovány skutkové okolnosti ve vztahu k pachateli.² Behaviorální rekonstrukcí dochází k postupnému upřesňování průběhu páchaní trestné činnosti se všemi kauzálními, časovými a prostorovými vztahy. Dochází zde ke konkretizaci systému základních komponent činnosti pachatele a postupnému přiřazování věcných komponent k těmto základním komponentám, tzn., že ke každé dílčí činnosti pachatele přiřazujeme použitou zbraň, dopravní prostředek, prostředky omezování oběti, prostředky ochrany identity pachatele a doplňujeme je informacemi o tom, jak si pachatel věcné komponenty opatřil, jak s nimi zacházel a jakým způsobem se jich případně zbavil. Podle obsahu činností pachatele jsou pak k jednotlivým základním komponentám přiřazeny dílčí cíle trestné činnosti. Základní komponenty jsou přiřazeny ke scéně deliktu a jsou zjišťovány interakce mezi obětí a pachatelem. Jsou označeny problémové situace, které musel pachatel řešit a jeho reakce, např. vyrušení svědkem, fyzický či verbální odpor oběti apod. Konečnou fází je pak posouzení zajištěných důkazů a zhodnocení, zda byly vyčerpány všechny možnosti k vyjasnění případných rozporů a zda jsou všechny dokázané skutečnosti ve vzájemném souladu.

Objasňování skutkových okolností ve vztahu k oběti je v této fázi zaměřeno na posouzení významných behaviorálních znaků popisu oběti, prvků jejího chování a psychických vlastností, vyhodnocení časových a prostorových parametrů jejího pohybu před činem, posouzení její rizikovosti, vyhodnocení vztahu oběti a pachatele a zařazení oběti do typologie k odhadu kritérií výběru oběti pachatelem. Odhadována je dále obrana oběti, způsob vedení útoku pachatelem či typování oběti pachatelem ze skupiny potenciálních obětí.

¹ HOFMANOVÁ, Jiřina. *Behaviorální analýza. Metoda sestavování kriminálního profilu pachatele*. 1. vyd. Praha: Jaroslav Hofman, 2010, s. 213. ISBN 978-80-904379-0-6.

² Tamtéž, 2010, s. 216.

Ve vztahu k scéně deliktu je objasňování skutkových okolností v této fázi zaměřeno zejm. na určování časových a prostorových parametrů skutku, které umožní začlenit scénu deliktu do časového průběhu skutku a sestavit časový snímek jednotlivých dílčích činností pachatele, např. útok, kontrolu nad obětí, usmrcení oběti či nakládání s jejím tělem. Znaky scény deliktu umožní konkretizovat prostorové struktury místa, posoudit uspořádanost věcí a předmětů na scéně deliktu, určit zda pachatel uplatnil inscenaci, jakým způsobem nakládal s tělem oběti a určit míru jeho organizovanosti a způsob, jak se na scéně deliktu projevila. Současně umožňují stanovit a prostorově zařadit začátek, průběh a ukončení činnosti nebo dílčích činností pachatele a stanovit časovou posloupnost jeho jednání. Objasnění průběhu útoku na oběť či jejího usmrcení pak umožní posoudit kriminální minulost pachatele, jeho vztah k oběti, otázku motivace pachatele a jeho psychické vlastnosti. Objasnění projevů chování a jednání v dílčích činnostech pachatele pak umožní dále zjistit obsah různých projevů jeho verbálního, fyzického a sexuálního chování.¹

Při objasňování skutkových okolností ve vztahu k pachateli je věnována pozornost posouzení identifikačních znaků pachatele, zejm. odhad jeho pohlaví a věku, posouzení jeho sociálních dovedností a sociálního chování, tj. jeho rodinného stavu, výčtu osob ve společné domácnosti, životního stylu, dosaženého vzdělání a zaměstnání, poměrů ve vlastní rodině, počtu sourozenců, počtu dětí, počtu manželství a příčin jejich případného rozpadu, poměrů v otcovské rodině i v rodině matky, zda byla stabilní či rozvrácená, zda je poznamenána alkoholismem či delikvencí, posouzení zda vyrůstal v rodině nebo mimo ni a jak se vyrovnával s případnými problémovými situacemi. Nezbytností je rovněž posouzení intelektuálních vlastností pachatele, tj. odhad úrovně jeho inteligence, úrovně jeho vzdělání, dosaženého prospěchu a získané odbornosti, zjištění, zda v oboru, v němž se vyučil, nebo který vystudoval, také pracoval a jak dlouho, kolikrát změnil zaměstnání a důvody případných změn a odhad vědomostí, mentální úrovně, sklonů a zájmů pachatele. Důležité je rovněž posouzení kriminální minulosti pachatele, určení jeho kriminální recidivy a kriminálního zaměření, druhu spáchané trestné činnosti, výměry trestu, počtu odsouzení a počtu podezření z trestné činnosti a v neposlední řadě i chování pachatele při vyšetřování a chování ve výkonu trestu.² Konečně jsou posuzovány i styky pachatele, je vyhodnocován jeho životní styl, vztah k systému hodnot, aktivity v kriminálním prostředí a projevy případné duševní poruchy, choroby či sexuální deviace pachatele.

Na základě nashromážděných informací je následně zpracována komplexní analýza skutku, jejímž cílem je interpretovat behaviorální důkazy skutku nebo série skutků, které mají k sobě vztah. Tato analýza by měla obsahovat především přehled faktů a důkazů o relevantním chování oběti a pachatele v průběhu trestného činu, faktů týkajících se viktimologie, názor na rizikovost životního stylu každé oběti a jejich situační riziko a riziko pachatele, názor na motivaci pachatele, plynoucí z jeho chování během skutku či série skutků a analýzu charakteristik jednotlivých scén deliktu. Klíčovými hledisky jsou zde přitom umístění a typ scény, místo kontaktu pachatele s obětí, způsob přístupu k oběti a útoku na oběť, způsob kontroly

¹ KROULÍK, Pavel a kol. Sexuální vraždy – pokračování. In: *Kriminalistický sborník*. 1992, roč. 32, č. 6, s. 242.

² HOFMANOVÁ, Jiřina. *Behaviorální analýza. Metoda sestavování kriminálního profilu pachatele*. 1. vyd. Praha: Jaroslav Hofman, 2010, s. 228. ISBN 978-80-904379-0-6.

pachatele nad obětí, užití zbraně a násilí pachatelem, preventivní činnosti, důkazy o plánování, úroveň dovedností pachatele, předměty odnesené pachatelem z místa a ponechané na místě, verbální chování a sexuální jednání pachatele, jeho modus operandi a signatura.

Vytvoření psychologického profilu neznámého pachatele

Konečným krokem psychologické analýzy případu je sestavení psychologického profilu pachatele, tj. sestavení pravděpodobných charakteristik jeho osobnosti a shrnutí všech dalších důležitých údajů k jeho osobě, které vyplynuly z provedené analýzy, vytvářejících celkový obraz o jeho psychickém založení, tj. portrét jeho osobnosti, který současně zahrnuje i některé předpokládané sociální, demografické a další charakteristiky, např. povolání, sociální příslušnost k určité skupině apod. Tento profil může mít strukturu omezenou pouze na základní sociodemografické charakteristiky pachatele, nebo i širší, shrnující dosavadní výsledky vyšetřování, důkazní situaci a charakteristiky interakce pachatele a oběti v době páchaní trestného činu. Při sestavování pravděpodobného profilu pachatele se opíráme zejm. o soubor kriminologických poznatků o pachatelích podobných trestných činů, k čemuž je možno využít databáze známých pachatelů, jejichž obsahem jsou nejen relevantní charakteristiky jejich osobnosti, ale též zvláštnosti jejich modu operandi, příp. jejich signatury. Ve vzácných případech by taková databáze mohla vést přímo k odhalení konkrétního pachatele, sestavení profilu však zpravidla probíhá spíše na základě analogie a výsledkem potom bývá profil jakéhosi „průměrného“ pachatele daného typu. Riziko zavádějícího profilu je tedy poměrně vysoké, proto nelze brát takto sestavený profil jako jednoznačně přesný, nýbrž jen jako pravděpodobnostní popis pachatelových charakteristik.¹ Je třeba si proto uvědomit, že úloha psychologického profilování spočívá v pouhém doplnění, nikoli nahrazení běžných vyšetřovacích postupů a slouží zejm. k nasměrování dalšího vyšetřování, zúžení okruhu potenciálních podezřelých, vytipování a potvrzení pachatele či k pomoci odhadnout, jak vůči pachateli vystupovat.

Vypracovaný profil pachatele by měl vytvářet představu o pachateli postihující podstatné znaky jeho osobnosti a způsoby jeho chování a měl by ho popisovat tak, jak by ho popsala osoba, která ho dobře zná. Má-li mít psychologický profil praktický význam pro odhalení pachatele, měl by obsahovat především takové charakteristiky, které se mohou výrazně projevovat v jeho všedním životě, jsou snadno pozorovatelné, specifické či nápadné.² Výsledný profil či portrét neznámého pachatele by měl obsahovat základní fyzické, psychologické, sociální, vztahové a geografické charakteristiky pachatele, kterými jsou především pravděpodobné pohlaví a jeho přibližný věk, jeho rodinný stav a orientační odhad jeho sociálních vazeb, dosažený stupeň vzdělání a předpokládaná úroveň rozumových schopností, charakteristika jeho osobnosti, emocionalita a patologická charakteristika chování, jeho pravděpodobné zaměstnání či profesionální oblast, pracovní návyky, vzhled a upravenost, relativně stabilní, pro okolí zřetelné projevy chování pachatele, stupeň jeho sexuální zralosti a eventuální sexuální deviace, životní styl, sociální původ,

¹ GILLERNOVÁ, Ilona a Hedvika BOUKALOVÁ. *Vybrané kapitoly z kriminalistické psychologie*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2006, s. 109. ISBN 80-246-1293-3.

² ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004, s. 381. ISBN 80-86773-86-4.

sociální přizpůsobení a stávající postavení, případnou kriminální minulost pachatele, odhad jeho bydliště ve vztahu k místu činu, stupeň mentální vyrovnanosti pachatele, motiv činu, pravděpodobnou reakci pachatele na vyšetřování, pravděpodobnost opakování deliktu a doporučení pro další vyšetřovací postupy, včetně doporučení ohledně přístupu k pachateli při jeho dopadení a vyšetřování, např. při výslechu. Každý profil musí ke každé předkládané charakteristice pachatele předložit logickou argumentaci založenou na důkazech, o které se opírá. Když je psychologický profil dobře načrtnut, jeho užitečnost může vést až k zadržení podezřelého. Po zpracování profilu a jeho následném včlenění do procesu vyšetřování by proto měla v případě zadržení pachatele vždy následovat etapa ověření přesnosti profilu, tj. stanovení míry, do níž se profil kryje se skutečnými charakteristikami pachatele.

Geografické profilování

Relativně samostatným typem behaviorální analýzy případu je geografické profilování, které mapuje pachatelův operační prostor a zjišťuje vzájemné souvislosti mezi různými místy činu u jednotlivých deliktů série. Výsledkem je sestavení topografické mapy, která určí pravděpodobnost lokalizace různých bodů z hlediska polohy pachatelova bydliště a možného místa příštího útoku. Geografické profilování se tedy oproti profilování psychologickému zaměřuje na prostorové chování pachatele, je spojeno s jeho prostorovou aktivitou a poskytuje vhled do jeho chování a životního stylu. Zjištění pravděpodobnosti pobytu pachatele, jeho zobrazení na mapě a sestavený geografický profil pak dovolí zaměřit vyšetřování, geograficky seřadit podezřelé podle důležitosti a zaměřit hlídkovou činnost na oblasti, ve kterých se pachatel s největší pravděpodobností pohybuje.

Zatímco se psychologická analýza případu a s ní spojené psychologické profilování pokouší definovat řadu charakteristik pachatele z jeho jednání při trestném činu, geografické profilování se zaměřuje pouze na aspekt pravděpodobného umístění pachatele. Geografický profil by měl v ideálním případě vycházet pouze z úplného kriminálního profilu pachatele a rozšířit jej. Tato metoda v podstatě využívá netrestní povahu trestného chování a předpokládá, že většina zločinců má pro své chování určité vzorce a jejich zločiny tak nejsou jen náhodné. Zaměřuje se na pravděpodobné prostorové chování pachatele v kontextu umístění a prostorových vztahů mezi různými místy činu a vymezení oblastí vyhledávání pachatele z hlediska jeho pravděpodobného domova či zaměstnání, příp. jiného místa, ke kterému má nějaký vztah. Tato místa zde tvoří uzly aktivity pachatele.¹

Na počátku této metody stálo prototypické schéma prostorového chování pachatele, jež se opíralo o předpoklad, že první zločiny série jsou spáchány v určité vzdálenosti od základny, kterou tvoří bydliště nebo pracoviště pachatele, která se stanoví podle dvou psychologických hledisek. Pachatel se musí na místě činu cítit dobře, vyznat se tam a mít šanci se rychle vrátit na základnu, současně však nesmí v lokalitě kolem místa činu potkat žádné známé osoby, nesmí být poznán. Zpravidla tedy začíná tam, kde má pocit největšího bezpečí. Při každé sérii s místy zločinů vzdálenými od sebe, se proto soustředujeme zejm. na první případ, který bývá pro naše účely obvykle nejvýznamnější. S pokračující sérií pachatel rozšiřuje svůj akční rádius, neboť získává na sebejistotě i sebevědomí.

¹ PETHERICK, Wayne. *Profiling and serial crime. Theoretical and practical issues*. 3. ed. San Diego: Academic Press, 2014, s. 75. ISBN 978-1-4557-3174-9.

Později byla tato teorie v návaznosti na zjištění, že některé typy sériových pachatelů se po určitém počtu zločinů přibližují opět zpátky ke své základně, korigována a doplněna o tzv. kruhovou hypotézu. Podle této hypotézy bývají všechny trestné činy jednoho pachatele lokalizovány v kruhu, protínajícím dva navzájem nejvzdálenější delikty, a základna pachatele leží uvnitř tohoto kruhu. V návaznosti na to je pak nutné identifikovat dvě vzájemně nejvzdálenější místa činu, která představují pomyslný průměr kruhu, v jehož středu leží základna pachatele.¹

Kruhová hypotéza geografického profilu

Na základě chování pachatelů byly v kruhové hypotéze vyčleněny dva modely chování podle míry, do jaké je pachatel blízce svázán se svým domovem, a to typ záškodníka a typ dojíždějícího. Typ záškodníka popisuje pachatele, vyrážejícího ze svého domova, který je v kruhu definovaném dvěma nejzazšími místy trestného činu, a poté se vrací zpět. Oproti tomu dojíždějící typ stále operuje mimo svou domovskou základnu, opouští své bydliště, aby spáchal trestný čin v jiné geografické oblasti, a později se vrátil zpět k místu své základny.² Základna přitom nemusí být nutně domovským místem pachatele, ale i nějaké jiné místo, ke kterému má pachatel psychologický nebo fyzický vztah. Tato základna nemusí být nutně ve středu kruhu trestných činů, které ovlivňují oblast hledání pachatele, a může záviset na charakteru obydlení oblasti. Excentricita modelu může současně odrážet i vývojové procesy pachatele, který cestuje dále od domova s narůstající sérií trestných činů. Rozdíly mezi záškodníky a dojíždějícími pachateli lze tak vysvětlit i zvýšením kriminálních dovedností a sebedůvěry pachatelů.³

R. M. Holmes a J. E. De Burger (1988) ve svém výzkumu kategorizovali vzorce umístění sériových vražd jako koncentrované, charakteristické pro vizionářské vrahy, misionářské vrahy, hedonistické vrahy z rozkoše a hedonistické vrahy vyhledávající pohodlí a na druhé straně rozptýlené, charakteristické pro hedonistické vrahy vyhledávající napětí a mocensky orientovaného vraha. Na základě tohoto pak kategorizovali R. M. Holmes a S. T. Holmes (1996) sériové vrahy na geograficky stabilní s koncentrovanými vzorci umístění, geograficky nestabilní či přechodné s rozptýlenými vzorci umístění a smíšené s kombinací stabilního a rozptýleného vzorce umístění.

Rozpad vzdálenosti

V souvislosti s myšlenkou, že frekvence zločinů klesá s tím, jak pachatel cestuje dále z domova, byla vypracována koncepce rozpadu či úpadku vzdálenosti, která je geografickým vyjádřením principu nejmenšího úsilí a je výsledkem toho, že pachatel dává přednost místům zločinu blíže k domovu. Rozpad vzdálenosti však neznamená, že místa zločinu jsou těsně seskupena kolem domu pachatele, protože to by pro něj představovalo riziko odhalení. Z tohoto důvodu se předpokládá existence zóny pohodlí v okolí bydliště pachatele, v rámci které jsou útoky považovány za méně

¹ DRBOHLAV, Andrej. *Psychologie sériových vražd - 200 skutečných případů brutálních činů sériových vražd současnosti*. 1. vyd. Praha: Grada, 2013, s. 21. ISBN 978-80-247-4371-4.

² PETHERICK, Wayne. *Profiling and serial crime. Theoretical and practical issues*. 3. ed. San Diego: Academic Press, 2014, s. 78. ISBN 978-1-4557-3174-9.

³ TURVEY, Brent. E. *Criminal profiling. An introduction to behavioral evidence analysis*. 4. ed. Sitka: Academic Press, 2012, s. 89. ISBN 978-0-12-385243-4.

žádoucí z důvodu rizika, spojeného s trestnou činností příliš blízko domova, kde jsou vyšší šance na dopadení a poznání lidmi, kteří pachatele znají.¹

Proaktivní využití psychologického a geografického profilu

Pod proaktivní využití psychologického profilu můžeme zahrnout případy vytváření profilu známého pachatele s cílem odhadnout jeho pravděpodobné reakce na různé varianty postupu policie či stanovení optimální výslechové strategie u zadrženého pachatele s cílem přivést jej k doznání. Další možností je využití již sestaveného profilu pro navázání kontaktu s neznámým pachatelem, zpravidla prostřednictvím zaměřených zpráv či sdělení ve sdělovacích prostředcích, připravených k publikování v úmyslu přimět pachatele k reakci nekriminální povahy, která by vedla k jeho dopadení a usvědčení. Takovéto využití profilu s sebou však přináší i určitá rizika a volí se proto pouze v krajních případech, kdy ostatní postupy selhaly a hrozí nebezpečí vysoké pravděpodobnosti dalšího útoku pachatele. Je zde proto na místě opatrnost, aby vyprovokovaná aktivita pachatele nevedla ke zvýšení počtu jeho obětí.

V souvislosti s proaktivním využitím psychologického profilu lze využít i tendence některých pachatelů sexuálních vražd navracet se na místa činu. Výzkumy dokazují, že tyto pachatele mají někdy tendenci navštěvovat místa činu či hroby svých obětí ze dvou důvodů, obvykle se vzájemně vylučujících. První z nich vyplývá z výčitek svědomí či snahy přesvědčit se, zda na místě nezanechal nějaké důkazy a zda bylo místo činu již odhaleno, a druhý naopak ze vzrušení, poskytovaného opakováním prožitku zločinu. Jakmile pak jednou pochopíme, proč by určitý typ zločince mohl navštívit místo svého předchozího zločinu, můžeme začít plánovat strategii, jak vůči němu postupovat.²

Souhrn

Předložený příspěvek je zaměřený na problematiku možností využití způsobu spáchání trestného činu a signatury pachatele k psychologické analýze případu při vyšetřování sexuálního násilí, páchaného na dospělých ženských obětech. V tomto příspěvku jsem se pokusil o představení typického způsobu páchaní sexuálně agresivního trestného činu na pachateli neznámé ženské oběti, s přihlédnutím ke všem jeho stádiím. Rozebrány tak byly jednotlivé typické komponenty predeliktní, deliktní i postdeliktní fáze trestného činu, a to od počátečních stádií, zahrnujících volbu oběti pachatelem, přiblížení pachatele k oběti a její napadení, přes vlastní deliktní průběh sexuálního útoku s popisem typického verbálního, fyzického a sexuálního chování pachatele, až po stádium ukončení trestného činu a další následné aktivity pachatele s důrazem na jeho typickou personalizaci a signaturu. Pozornost byla dále věnována možnostem využití znalostí o způsobu spáchání trestného činu k provedení psychologické analýzy případu a procesu tvorby psychologického profilu pachatele trestného činu. Ozřejmena zde tak byla jednotlivá stadia tvorby psychologického profilu neznámého pachatele jako podpůrné taktické

¹ TURVEY, Brent. E. Criminal profiling. *An introduction to behavioral evidence analysis*. 4. ed. Sitka: Academic Press, 2012, s. 88. ISBN 978-0-12-385243-4.

² DOUGLAS, John E. a Mark OLSHAKER. *Lovec duší*. 1. vyd. Frýdek Místek: Alpress, 1997, s. 163. ISBN 80-7218-009-6.

metody vyšetřování případů sexuálního násilí. Výklad dále doplňuje představení metody geografického profilování a jeho taktické hodnoty při vyšetřování sexuálního násilí.

Literatura

- ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004. 431 s. ISBN 80-86773-86-4.
- ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Současné trendy v kriminalistické psychologii. *Kriminalistika*. 2007, roč. 40, č. 1, s. 29-32. ISSN 1210-9150.
- ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Postupy profilování u trestného činu znásilnění. *Kriminalistický sborník*. 2007, roč. 51, č. 4, s. 37-41.
- ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Role oběti při vyšetřování násilných trestných činů. *Kriminalistický sborník*. 2001, roč. 45, č. 4, s. 37-40.
- DOUGLAS, John E. a Mark OLSHAKER. *Lovec duší*. 1. vyd. Frýdek Místek: Alpress, 1997. 415 s. ISBN 80-7218-009-6.
- DRBOHLAV, Andrej. *Psychologie sériových vrahů - 200 skutečných případů brutálních činů sériových vrahů současnosti*. 1. vyd. Praha: Grada, 2013. 472 s. ISBN 978-80-247-4371-4.
- GILLERNOVÁ, Ilona a Hedvika BOUKALOVÁ. *Vybrané kapitoly z kriminalistické psychologie*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2006. 280 s. ISBN 80-246-1293-3.
- HAZELWOOD, Robert. R. and Ann W. BURGESS. *Practical aspects of rape investigation. A multidisciplinary approach*. 4. ed. Boca Raton: CRC Press, 2009. 552 s. ISBN 978-1-4200-6504-6.
- HOFMANOVÁ, Jiřina. *Behaviorální analýza. Metoda sestavování kriminálního profilu pachatele*. 1. vyd. Praha: Jaroslav Hofman, 2010. 323 s. ISBN 978-80-904379-0-6.
- HOFMANOVÁ, Jiřina. *Behaviorální analýza - taktická metoda kriminalistiky v procesu objasňování, vyšetřování a předcházení trestné činnosti. Příručka základního kurzu*. Praha: ÚSKPV PP ČR, 2008. 131 s.
- JAMES, Stuart H., Jon J. NORDBY and Suzanne BELL. *Forensic science. An introduction to scientific and investigative techniques*. 4. ed. Boca Raton: CRC Press, 2014. 586 s. ISBN 978-1-4398-5386-3.
- KROULÍK, Pavel a kol. Sexuální vraždy – pokračování. *Kriminalistický sborník*. 1992, roč. 32, č. 6, s. 209-248.
- NETÍK, Karel. *Psychologické profilování*. Praha: nepublikovaná autorská studie, 2005. 73 s.
- NETÍK, Karel a kol. *Sexuální delikvence, sexuálně motivované vraždy, psychologický profil pachatele. Závěrečná zpráva z řešení grantového úkolu „Zvýšení efektivity ohledání místa činu u nejzávažnějších násilných deliktů“*. Praha: nepublikovaná autorská studie, 1997. 90 s.
- OLIVA, Janet R. *Sexually motivated crimes. Understanding the profile of the sex offender and applying theory to practice*. 1. ed. Boca Raton: CRC Press, 2013. 265 s. ISBN 978-1-4398-8256-6.
- PETHERICK, Wayne. *Profiling and serial crime. Theoretical and practical issues*. 3. ed. San Diego: Academic Press, 2014. 449 s. ISBN 978-1-4557-3174-9.
- TURVEY, Brent. E. *Criminal profiling. An introduction to behavioral evidence analysis*. 4. ed. Sitka: Academic Press, 2012. 689 s. ISBN 978-0-12-385243-4.
- TURVEY, Brent. E. and John O. SAVINO. *Rape investigation handbook*. 2. ed. San Diego: Academic Press, 2011. 549 s. ISBN 978-0-12-386029-3.

RESUMÉ

Předkládaný příspěvek je zaměřen na představení možností využití způsobu spáchání trestného činu a signatury pachatele k psychologické analýze případu při vyšetřování sexuálního násilí, páchaného na dospělých ženských obětech. Článek vymezuje některé typické charakteristiky způsobu spáchání sexuálního útoku a typické způsoby chování pachatele v jednotlivých etapách páchaní trestného činu. Je tak obsažen výklad o typických způsobech vyhledávání a výběru oběti, včetně jejího případného sledování, s návaznými typickými způsoby přiblížení pachatele k oběti a jejího napadení. Popsány jsou dále možnosti zajištění a udržování kontroly pachatele nad obětí a charakteristické způsoby chování pachatele během útoku. Pozornost je přitom věnována chování verbálnímu, fyzickému i sexuálnímu. Předkládaný text dále popisuje i způsoby možného ukončení útoku a nakládání s tělem oběti, včetně typických následných aktivit pachatele a přídatných deliktů. Na takto provedený výklad o typických způsobech páchaní sexuálního útoku pak navazuje pasáž, věnující pozornost postupu psychologické analýzy případu a tvorby psychologického profilu pachatele.

Klíčová slova: sexuální násilí, modus operandi, signatura, psychologická analýza případu, psychologické profilování, geografické profilování.

SUMMARY

NAHODIL, Tomáš: USE OF MODUS OPERANDI AND SIGNATURE OF PERPETRATOR FOR PSYCHOLOGICAL ANALYSIS OF THE CASE IN INVESTIGATING SEXUAL VIOLENCE AGAINST ADULT FEMALE VICTIMS

This article presents some options for using modus operandi and perpetrator's signature for purposes of psychological analysis of some particular case in investigating sexual violence against adult female victims. The article defines some typical characteristics of modus operandi of sexual assault and typical offender's behavior in individual stages of crime commission. There is an interpretation on typical methods how to locate and select a victim including his/her potential monitoring following up with typical methods of victim approaching and assaulting. The options for securing and maintaining control of the perpetrator over the victim and the characteristic behaviour of the perpetrator during the attack are further described. Attention is given to verbal, physical and sexual behaviour. Methods of terminating the attack and disposing the victim's body are also described, including typical follow-up activities of the offender and other offenses. This explanation of typical methods of committing a sexual assault is followed by a passage devoted to the process of psychological analysis of the case and the creation of a psychological profile of the offender. Attention is paid to verbal, physical and sexual behaviour. The presented text also describes ways of possibly ending the attack and dealing with the victim's body including typical subsequent activities of the perpetrator and additional offenses. This interpretation of typical ways of sexual assault commission is followed by a passage paying attention to the process of psychological analysis of the case and psychological profiling of a perpetrator.

Keywords: sexual violence, modus operandi, signature, psychological analysis of a case, psychological profiling, geographical profiling.